

Kinderrechten Hoe de VN het opneemt voor de jeugd

8

Leiden heeft 'dubieuze' banden met Israël

In elf onderzoeksprogramma's werkt Leiden samen met Israëlische universiteiten, waarbij ook oud-militairen en de inlichtingendienst zijn betrokken. 'Dit is heel twijfelachtig'

2

Obesitas Honingbijen zijn te braaf geworden en sterven soms door overproductie

10

De dood in de ogen kijken Zaterdag gaat het anatomisch museum weer heel even open. 'Er is altijd wel iemand die flauwvalt'

12

6

Stikstof Wat als heel Nederland veganist zou worden?

‘LU schande! Bloed aan je handen!’

Vrijdag eisten zo’n negentig demonstranten van *Students for Palestine* dat de universiteit de banden met Israël verbreekt. ‘We zijn er klaar mee dat onze universiteit medeplichtig is aan apartheid en genocide.’

DOOR EMIEL BEINEMA
FOTO TACO VAN DER EB

Wie de aankondiging op sociale media en flyers gemist had, merkte vrijdag bij het Lipsiusgebouw zeker dat er wat aan de hand was. Hoewel toegangscontroles hier normaal gesproken nauwelijks plaatsvinden, stonden bij elke ingang van de gebouwen in de buurt maar liefst twee medewerkers klaar om iedereen zonder LU-card buiten te houden.

Het is vergeleken met andere recente demonstraties een relatief milde reactie van de universiteit. Bij een protest in het Wijnhavengebouw werden studenten en medewerkers door beveiligers achtervolgd op straat, en de ‘bezetting’ van twee lokalen door klimaactivisten deed het bestuur besluiten alle universiteitsgebouwen vervoegd te sluiten. De demonstratie van *Students for Palestine* op het Cleveringaplein, voor het Lipsius, was niet aangemeld bij de universiteit, maar wel afgestemd met de gemeente. Terwijl de groep demonstranten groeit, overlegt een vertegenwoordiger van de gemeente met de organisatoren en de politieagent en twee handhavers die toezicht zullen houden. Met de opdracht ‘Maak er een mooie manifestatie van’ gaat het groepje uit elkaar.

Als om vijf over een het plein aardig volgestroomd is, klimt student International Relations Evalien (achternaam bij de redactie bekend) met een microfoon op een muur. Haar ‘From the river to the sea’ wordt beantwoord met een volmondig ‘Palestine will be free’. Na even opwarmen met deze leus, opent ze de demonstratie: ‘We staan hier omdat we er klaar mee zijn dat onze universiteit medeplichtig is aan apartheid en genocide.’

De studenten scanderen: ‘HEY HO! THE OCCUPATION HAS TO GO!’ Korte speeches wisselen de leuzen af. Na zo’n tien minuten legt Evalien aan alle toehoorders uit dat sommige leuzen tijdens vorige demonstraties verkeerd zijn opgevat: ‘We zijn tegen alle vormen van discriminatie en racisme. We zijn niet antisemitisch. Het maakt ons niks uit wat je religie of etniciteit is, we zijn hier voor mensenrechten voor iedereen.’ Antisemitisch is de demonstratie niet, benadrukt ze, maar antizionistisch wel. Dat ze de inmiddels omstreden leus ‘From the river to the sea’ ondanks de maatschappelijke discussie toch gebruikt, is een bewuste keuze, vertelt ze desgevraagd aan *Mare*. ‘Deze leus is nadat hij al jaren in gebruik is plotseling aangevallen. Als ze elke slogan antisemitisch gaan noemen, om wat voor reden dan ook, dan houd je geen slogans meer over. Ik ben niet antisemitisch, dus ik blijf het roepen. Want als ik stop, is het alsof ik zeg: je hebt gelijk.’

Dat mensen zich er onveilig door voelen, is geen reden de leus niet te gebruiken, vindt ze. ‘Nu gaat het om een slogan, maar ook de *keffiyeh* (Palestijnse sjaal, *red.*) om mijn nek heeft er al voor gezorgd dat mensen me antisemitisch noemen. Het

is een heel effectieve manier om iemand het zwijgen op te leggen. Als je bezig blijft met de vraag ‘Wat als ze ons zo framen?’, kun je geen enkele vorm van activisme meer gebruiken. Als je met ons praat, kom je er vanzelf achter dat we de bezetting van Palestina targeten. Maakt niet uit wie het zou doen.’

De groep voert meestal actie in Den Haag. ‘Daar leeft het meer dan in Leiden, omdat daar de meeste internationale en politieke studies zijn’, vertelt Evalien. ‘Maar als je een academische boycot wilt, doe je dat met de hele universiteit. We moeten ook echt ‘bezetting’ van twee lokalen door klimaactivisten deed het bestuur besluiten alle universiteitsgebouwen vervoegd te sluiten. De demonstratie van *Students for Palestine* op het Cleveringaplein, voor het Lipsius, was niet aangemeld bij de universiteit, maar wel afgestemd met de gemeente. Terwijl de groep demonstranten groeit, overlegt een vertegenwoordiger van de gemeente met de organisatoren en de politieagent en twee handhavers die toezicht zullen houden. Met de opdracht ‘Maak er een mooie manifestatie van’ gaat het groepje uit elkaar.

‘Stelletje prutsers’, roept een fietser. ‘Ga in Rusland demonstreren!’

miegebouw en het bestuursbureau, richting het eindpunt op de Lammermarkt.

Langs de route klappen en roepen sommige bewoners en voorbijgangers de studenten bemoedigend toe, anderen steken hun middelvinger op of schelden de demonstranten uit. Een fietser roept in het voorbijrijden: ‘Ga in Rusland demonstreren, stelletje prutsers!’ ‘Dat geschreeuw heb ik vroeger ook gedaan toen ik provo was’, zegt een man in de deuropening van een statig huis aan het Rapenburg. ‘Dat sloeg ook nergens op. Het is zo opdringerig.’

‘LEIDEN LEIDEN YOU CAN’T HIDE, WE CHARGE YOU WITH GENOCIDE!’ Op wat ruzie na met de vertegenwoordiger van de gemeente als de groep de weg te lang blokkeert, verloopt de tocht rustig. Op de Lammermarkt ronden de natgeregende demonstranten af met nog een paar leuzen, voor ze naar huis gaan. Student Cultural Studies Joris (achternaam bij de redactie bekend) is blij dat de demonstratie gehouden werd: ‘Op deze manier laten we weten dat dat echt belangrijk is. De universiteit moet zo snel mogelijk actie ondernemen. Ik zie een land dat fascistisch is geworden en een genocide pleegt. Als je banden hebt met een universiteit die propaganda verspreidt en genocide mogelijk maakt, dan ben je niet goed bezig.’

Universiteit heeft méér banden met Israël

De Universiteit Leiden werkt in elf Europese onderzoeksprogramma’s samen met Israëlische universiteiten en instellingen, onder meer in een contraterorisme-project waarbij ook oud-militairen en de voormalige baas van de Mossad zijn betrokken. ‘Dit is zeer twijfelachtig. Zij schenden structureel mensenrechten.’

DOOR VINCENT BONGERS

In februari sprak het college van bestuur met de universiteitsraad over de banden die de Universiteit Leiden heeft met Israëlische universiteiten en instellingen. Personeelsraadsleden Joost Augusteijn en Timothy de Zeeuw willen dat Leiden vanwege de oorlog in Gaza de banden met Israëlische instellingen opschort. Het college is dat vooralsnog niet van plan. Destijds kwamen in de vergadering echter alleen de studentenuitwisselingsprogramma’s met Hebrew University of Jerusalem en Tel Aviv University aan bod. Maar de samenwerking gaat veel verder. Uit onderzoek van *Mare* in de EU-onderzoekdatabase CORDIS blijkt dat Leiden op grote schaal samenwerkt met Israëlische universiteiten, instellingen en bedrijven. De EU heeft subsidieprogramma’s genaamd Horizon Europe. In elf lopende programma’s werkt Leiden onder andere samen met Israëlische instellingen als The University of Haifa, Bar Ilan University en Technion: the Israel Institute of Technology. Een van de programma’s die opvalt is het European Glocal Counter-Terrorism-project (EU-GLOCTER), waarbij verschillende universiteiten en bedrijven promo-

vendi opleiden op het gebied van contraterorisme. De Universiteit Leiden en de onafhankelijke Haagse denktank International Centre for Counter-Terrorism, die in 2010 mede is opgezet door de universiteit, ontvangen beide rond de 275.000 euro uit de EU-pot voor dit programma. Andere deelnemers zijn de Israëlische private universiteit Reichman, én de consultancy arm van deze universiteit: het bedrijf Counter-Terrorism Solutions Ltd (CTS). Dat is zeer twijfelachtig, vindt Itai van de Wal. Hij is jurist van het European Legal Support Center en helpt de mensenrechtenorganisatie The Rights Forum bij een Woo-verzoek naar de banden van Nederlandse universiteiten met Israëlische universiteiten, organisaties en bedrijven (waarvan nog lang niet alle informatie is ontvangen). Van de Wal: ‘Het International Counter-Terrorism Institute van Reichman, waar dit bedrijf onder valt, bestaat uit onderzoekers en veteranen uit het leger en de veiligheids- en inlichtingendiensten.’ Op de site van het instituut staan onder andere de namen van de in september 2023 overleden Shabtai Shavit, tot 1996 directeur-generaal van inlichtingendienst

Mossad, en kolonels buiten dienst Miri Eisin en Eitan Azani. ‘Het instituut en het bedrijf zetten ervaring in het onderdrukken van Palestijnen om in consultancy voor de militaire industrie’, aldus Van de Wal. ‘Als het om contraterorisme gaat, zijn de tactieken die het leger en bijvoorbeeld de veiligheidsdienst Shin Bet gebruiken niet mals. Zij schenden structureel mensenrechten. Dit bedrijf zegt eigenlijk: ‘Wij ontwikkelen technieken die zijn getest op Palestijnen.’

‘Deze Europese projecten zijn echt samenwerkingsverbanden’, legt Andrea Reyes Elizondo uit. Ze is projectcoördinator bij het Centrum voor Wetenschap en Technologiestudies en promovendus bij Leiden University Centre for the Arts in Society. ‘De Europese commissie wil graag dat er samenwerking is tussen verschillende universiteiten en ook met bedrijven. Ik heb gewerkt aan meerdere Horizonprogramma’s, waaronder RISIS-1 en II. Het is zeker niet zo dat je alle gegevens met elkaar deelt in zo’n project, maar een deel van de informatie wel.’

‘Er is naar mijn idee geen check van de EU of de universiteiten in Israël zich aan de mensenrechten houden. Het gaat niet alleen om Europees geld dat wordt verdeeld, maar door mee te mogen werken aan bepaalde projecten, geeft de EU ook legitimering aan bepaalde instellingen. Als die legitimatie wordt gebruikt om mensen te onderdrukken, dan is dat een probleem.’ ‘Bij RISIS was er een Israëlische partner: het Samuel Neaman Institute van Technion. Ik weet dat toen een van de onderzoekers een kolonist van bezet gebied was. Dat voelde wel heel ongemakkelijk.’ Van de Wal vindt de samenwerking met alle Israëlische universiteiten problematisch. ‘Ze werken allemaal samen met het defensie- en veiligheidsapparaat van het land. Ze verzamelen kennis door surveillance en het onder controle houden van Palestijnen. Je zou kunnen zeggen dat ze over de lijken van Palestijnen gaan.’ Nederlandse universiteiten zouden ‘het principe van *do no harm*’ moeten volgen als ze een samenwerking aangaan, legt Van de Wal uit. ‘Dat lijkt me een algemeen geaccepteerd ethisch principe in de wetenschap: je onderzoek moet geen kwaad doen. In dit geval weet je dat je samenwerkt met instellingen die wél

kwaad doen en die, zoals The Hebrew University of Jerusalem, deels in bezet gebied zijn gebouwd.’ Reyes Elizondo veroordeelt de samenwerking met Reichman University in het EU-GLOCTER-programma. ‘We zouden niet in zee moeten gaan met instellingen en bedrijven die zich niet aan mensenrechten houden. De internationale gemeenschap, ook de universiteiten, moet eigenlijk zeggen: wat er in Gaza en de Westbank gebeurt, is niet oké. De banden opschorten met Israëlische instellingen is een middel om druk uit te oefenen.’

‘Banden gaan verder dan gedacht en moeten worden opgeschort’

‘Het is duidelijk dat de banden met Israëlische universiteiten en instituten wat verder gaan dan tot nu toe helder was’, reageert universiteitsraadslid Joost Augusteijn op de bevindingen van *Mare*. ‘Daar zitten organisaties bij die blijkbaar actief meewerken aan onderdrukking.’ Ook raadslid Timothy de Zeeuw laat weten dat er op de lijst van samenwerkingsverbanden ‘wel enkele opmerkelijke organisaties’ staan. Augusteijn kondigt aan dat er ‘directe aanleiding is om het college nogmaals te bevragen of die banden niet opgeschort moeten worden, ook in het licht van de toenemende internationale kritiek op het handelen van Israël. De antwoorden van het college zijn tot nu toe inconsistent en op zijn zachts gezegd onbevredigend geweest.’

Mare vroeg het college van bestuur dinsdagochtend om een reactie op de Leidse rol in het EU-GLOCTER-programma en op andere samenwerkingsverbanden met Israëlische universiteiten en bedrijven. Woensdagmiddag om vijf uur liet universiteitswoordvoerder Mischa van Vliet per mail weten dat het niet meer ging lukken om die vragen te beantwoorden.

Angstdroom van een promovenda (die jammer genoeg afging als een gieter)

Ik sta in het Groot Auditorium van het Academiegebouw en vanuit de zaal zijn er honderdvijftig paar ogen op mij gericht, plus het priemende oogje van de webcam die aan het plafond is bevestigd, en achter het kijkorgaan van deze elektronische cycloop vermoed ik bovendien nog een heel aantal extra ogen, hoewel ik geen idee heb hoeveel precies, hoeveel ogen van mensen die hadden gezegd dat ze er helaas niet bij konden zijn vandaag maar dat ze wel online zouden meekijken, en hoeveel ogen van mensen die ik niet eens ken maar die toevallig net op deze dag en op dit uur in de krochten van de Universiteit Leiden-website verzeild zijn geraakt op de livestreampagina voor promoties en op die manier nu ineens onwillekeurig getuige zijn geworden van mijn verdedigingsceremonie, die zojuist is geopend door de rector magnificus, de persoon die boven mij uittorent vanaf het altaar, al weet ik niet of je dat eigenlijk wel een altaar mag noemen hier of dat ik nu dingen door elkaar haal, maar het doet me er in ieder geval aan denken, aan mijn eerste heilige communie, alleen hoefde ik toen slechts braaf een hostie in ontvangst te nemen en netjes terug te lopen naar mijn plaats, terwijl ik nu toch sterk de indruk krijg dat er wordt gerekend op een grotere prestatie van mijn kant, aangezien een van de in zwarte toga gehulde figuren in de kerkbank tegenover mij opstaat, zijn mond open, klinken uitstoot in mijn richting, en mij met een verwachtingsvolle blik aankijkt, waardoor me het vermoeden bekruipt dat hij zojuist een vraag heeft gesteld en ik word geacht daar een antwoord op te geven, alleen heb ik geen idee wat dat dan zou moeten zijn, want mijn hoofd is helemaal leeg, of eigenlijk is dat niet volledig juist, want mijn hoofd is het hoofd van Homer

‘Mijn hoofd is een holle ruimte waarin een aap twee bekkens tegen elkaar slaat’

Simpson in die ene scène waarin zijn hersenpan wordt uitgebeeld als een holle gele ruimte met daarin slechts een aap die twee bekkens tegen elkaar slaat, verder niks, helemaal niks, en ook in mijn hoofd zit nu dus alleen die aap met die bekkens, waaraan ik naar alle waarschijnlijkheid niet veel ga hebben als ik iets moet uitbrengen wat in ieder geval enigszins tegemoet zal komen aan de verwachtingen die al deze mensen van mij koesteren, dus in gedachten gebied ik de aap om weg te gaan, maar de aap gaat niet weg, en het is nu al een hele poos stil in de zaal, en ik heb het gevoel dat het nu toch echt tijd wordt dat ik iets terugzeg tegen die togaman, maar wat dan en waarom eigenlijk, vraag ik me af, en ook hoelang ik dit zwijgen vol zou kunnen houden, want misschien is dat wel vijfenveertig minuten en dat zou in principe genoeg moeten zijn, waarbij ik wel in aanmerking dien te nemen dat het allicht vijfenveertig ongemakkelijke minuten zouden worden voor mij en tevens voor alle andere betrokkenen, maar je kunt je ook afvragen hoe erg ongemak nou helemaal is, als je de zaak volledig afpelt zeg maar, sterker nog, is het niet sowieso een kwestie van sociale constructie wat we überhaupt als ongemak ervaren, en impliceert dat niet ook dat we met alle mensen hier en nu aanwezig simpelweg zouden kunnen besluiten dat er eigenlijk niks ongemakkelijks aan is, aan een vrouw die vijfenveertig minuten lang zwijgt voor een vol auditorium, en we zouden kunnen denken aan Marina Abramović die wereldfaam vergaarde met doodstilte performances die in wezen niet heel veel verschillen van het optreden dat ik hier nu neerzet, maar de eerlijkheid gebiedt mij toe te geven dat Marina Abramović een kunstenares is en ik ben maar een promovenda, wat Latijn is voor ‘zij die gepromoveerd moet worden’, wat me dan weer bij de vraag brengt wat de Latijnse aanduiding is voor ‘zij die eigenlijk gepromoveerd moest worden maar jammer genoeg afging als een gieter’, want dat is dus waarvoor ik bang ben. We zullen het zien, over vijf weken precies.

Josette Daemen promoveert aan het Instituut Politieke Wetenschap van Universiteit Leiden

Vertrokken LVS'ers starten nieuwe partij: Students' Collective

Leden die na een interne strijd binnen de studentenpartij lvs zijn geroeyerd of opstapten, zijn een nieuwe partij gestart: Students' Collective. sc gaat samenwerken met dsp: middels een lijstverbinding doen ze mee aan de universitaire verkiezingen.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Nadat afgelopen weekend de Instagrampagina is gelanceerd, heeft de Universiteit Leiden er officieel een nieuwe studentenpartij bij: Students' Collective (sc). Het collectief gaat voor de verkiezingen in april een lijstverbinding aan met studentenpartij dsp en gaat nauw samenwerken in de universiteitsraad en faculteitsraden. Aan het ontstaan ervan ging wel een en ander vooraf: in december schreef *Mare* over de implosie van studentenpartij lvs na een hoogoplopende ruzie over fusieplannen met partijen dsp en ons. Tegenstanders vonden dat de procedure onregelmatig verliep en voelden zich mond-dood gemaakt. Na een hoop procedureel gedoe werden dertig leden geschorst en vijf geroeyerd. Tientallen leden zegden uit onvrede hun lidmaatschap op. Daarna heeft een aantal geroeyerde en weggelopen lvs'ers de hoofden bij elkaar gestoken om samen een nieuwe partij op te richten, vertelt universiteits-raadslid Ebrar Kaya, een van de bij sc aangesloten studenten en geroeyerd bij lvs. 'Inmiddels is het deel dat bij lvs lid was een minderheid. Er waait een frisse wind met nieuw bloed. Begin deze week waren we met dertig personen en dat aantal groeit gestaag.' De partij is zo informeel mogelijk ingericht: het is geen vereniging of stichting en er is geen bestuur dat de leiding heeft. 'We rouleren de rollen', licht Kaya toe, 'en vragen elke keer iemand anders om bijeenkomsten en vergaderingen te leiden.' Kaya was sinds zijn roeyement bij lvs onafhankelijk raadslid in de universiteitsraad, maar is dat nu namens sc. Hij maakt sowieso zijn termijn af tot september. 'Daarna zou ik absoluut door willen, want ik vind het leuk en belangrijk werk. Maar of ik er weer in kom hangt natuurlijk af van of ik word verkozen. Op de kieslijst sta ik op plek twee.'

Universiteitsraadslid Jeppe Bandringa, die zijn lidmaatschap bij lvs opzegde, laat weten zijn termijn af te maken, maar vanaf september geen onderdeel meer te zijn van sc en dus niet op de kieslijst te komen. Tot een fusie met dsp komt het niet, maar sc gaat voor de komende verkiezingen wel een lijstverbinding aan met de studentenpartij. 'Onze kernwaarden zijn hetzelfde', vertelt Kaya. Belangrijke onderwerpen die de partijen willen agenderen: het verbreken van de banden met fossiele bedrijven en organisaties die de mensenrechten schenden, het faciliteren van gelijke (baan)kansen en het bestrijden van discriminatie. Kaya: 'De meerderheid van de gebouwen is bijvoorbeeld nog steeds niet toegankelijk voor mensen met een beperking en als je niet vloeiend Nederlands spreekt kan je nauwelijks meedoen met de medezeggenschap.' Hoewel een deel van de oud-lvs-leden ook plannen had om te fuseren met ons, is een fusie of een nauwere samenwerking met hen niet aan de orde. 'Onze doelen kunnen dezelfde zijn, maar de prioriteiten kunnen verschillen', aldus Kaya. 'Wij liggen dichterbij dsp en hebben met ons dus niet gesproken over een gedeelde kieslijst.' ons zei in januari ook al tegen *Mare* niets te zien in een fusie.

dsp is verheugd over de samenwerking, laat voorzitter Max Adams weten. 'In de kern hebben we gezamenlijke waarden: we willen een inclusieve en anti-racistische plek van de universiteit maken. Middels een gedeelde fractie kunnen we meer zetels halen, samen stemmen en vragen stellen en het raadswerk beter verdelen. Maar we fuseren niet, dus we blijven onze eigen identiteit behouden. dsp blijft staan voor de internationale student en de Campus Den Haag.' Dat sc onder andere is opgericht door leden die zijn geroeyerd bij lvs, is voor dsp geen probleem. 'We weten van de implosie bij lvs, maar we richten ons niet op het verleden. We zien een groep studenten die heel erg dezelfde waarden en doelen heeft als wij. De problemen die ze bij lvs hadden staan daar helemaal los van. Dit is een nieuwe verkiezing met een nieuwe partij.'

> Zie ook pagina 12

Selecteren of liever loten?

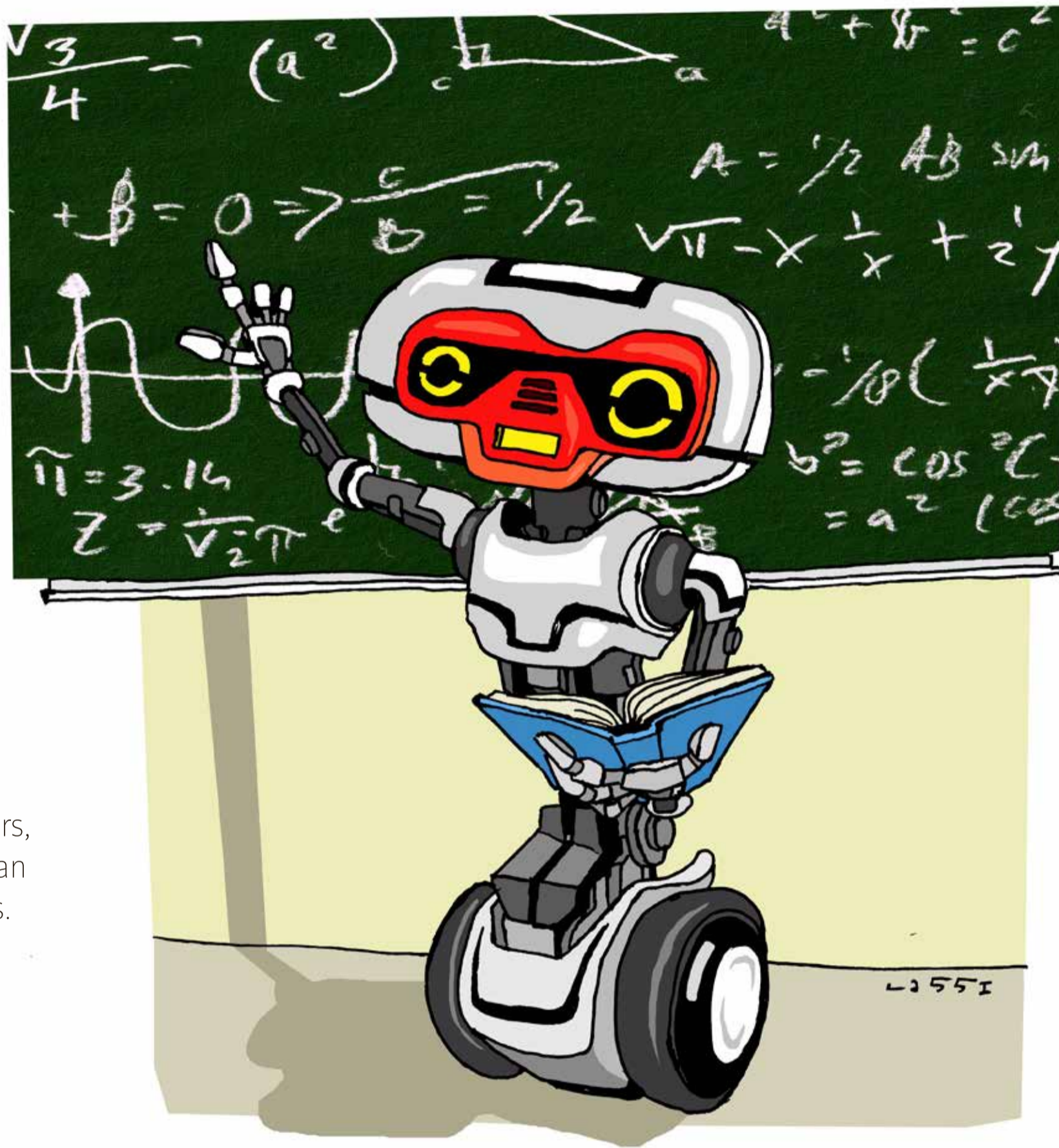
De universiteitsraad is verdeeld over de beste manier om studenten te selecteren: loten of andere methodes. 'Er is een filter nodig om ongewensten buiten de deur te houden.'

DOOR VINCENT BONGERS

De raad besprak maandag de verschillende manieren waarmee opleidingen selecteren. Bij psychologie moeten scholieren 'modules met opdrachten' doorlopen. Geneeskunde neemt 'cognitieve en non-cognitieve tests' af. Studentenraadslid Ebrar Kaya (sc) was kritisch op die methoden. 'Ik zie een groot risico op kansengelijkheid.' Niet alle middelbare scholen zijn namelijk even goed. Er is ook verschil wat betreft sociale klasse. Volgens Kaya moet de universiteit loten om zo de 'kansengelijkheid te minimaliseren. Dat staat ook in het stra-

tegisch plan'. Hij zag ook problemen met selectiecommissies: 'Wie zitten daar in en welke vooroordelen hebben die?' 'Ik vind dit een lullepot', reageerde Rebekka van Beek (pbms). 'Al die factoren worden meegenomen in het selectieproces. Voor sommige studies zijn personen met een bepaalde persoonlijkheid ongeschikt. Er is een filter nodig om ongewenste mensen buiten de deur te houden.' Kaya: 'Zo'n filter kan ook geschikte mensen uitsluiten: het is onmogelijk om de persoonlijkheidskenmerken van studenten met zo'n test, met mogelijke bias, goed te beoordelen.' Véronique De Gucht (LAG) had ook bezwaren tegen loting. 'Bij psychologie doen we onder andere een assessment gebaseerd op vakken uit het eerste jaar, zoals statistiek. Heel veel studenten realiseren zich niet dat statistiek een zeer belangrijk onderdeel is van de studie. Bij loting krijg je een grote groep studenten die helemaal niet goed is in statistiek.'

Een domme student spelen valt voor AI niet mee

Onder de naam PRAIA (Practical AI in Academia) verkent een groep onderzoekers, docenten en technici de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie in het onderwijs. 'Moge de beste prompt winnen!'

DOOR MARK REID

BEELD SILAS.NL

Hoe krijg je een AI-bot zo ver om te denken dat het een blindedarmontsteking heeft of niet snapt hoe programmeren werkt?

Maandag zitten twintig mensen in een zaaltje van het Pieter de la Courtgebouw in groepjes om computerschermen heen om over zulke vragen te discussiëren. Ze zijn vandaag naar het Living Lab gekomen voor de tweede bijeenkomst van PRAIA (Practical AI in Academia), een initiatief van onderzoekers, docenten en technici die willen ontdekken wat de meerwaarde is van kunstmatige intelligentie voor academisch onderwijs. Medeoprichter Marc Cleiren, verbonden aan het Personal Development Centre van de faculteit Sociale Wetenschappen, noemt PRAIA 'grassroots': niet een top-down dictaat van de universiteit hoe AI gebruikt dient te worden, maar een ontdekking van de mogelijkheden van onderaf. Cleiren opent de bijeenkomst met het verhaal van Goethe over de tovenaarsleerling die met magie zijn werk makkelijker wil maken, maar daarbij per ongeluk de controle

'Zijn wij nu de meester of de leerling?'

over zijn behekste bezem verliest. Aan het einde van de fabel komt de tovenaarsleerling zelf weer thuis, die de leerling waarschuwt dat bij het gebruiken van zo'n nieuwe spreuk hij eerst de meester moet raadplegen. 'Maar', vraagt Cleiren zich hardop af: 'Zijn wij nu de meester of de leerling?' Die vraag hoeft deze maandag niet beantwoord te worden. Het is vooral de bedoeling dat de aanwezigen, afkomstig van zo'n beetje alle faculteiten van de universiteit, ontdekken wat de mogelijkheden zijn. 'Ervaring opdoen en spelen met AI', aldus Cleiren. Na de presentaties gaan de aanwezigen in groepjes zelf aan de slag om een AI-bot te ontwerpen die een nuttige toevoeging kan zijn op bestaand onderwijs. De organisatie heeft al een lijstje opgesteld met een aantal mogelijkheden: laat AI meeschrijven aan een syllabus, studenten helpen oefenen voor een tentamen of bereid een antwoordmodel voor. ICT'er Julian van der Kraats, ook betrokken bij PRAIA, legt de aanwezigen nog kort uit hoe ze via online-platform Poe toegang hebben tot tientallen *large language models*,

de technische naam voor AI's die tekst genereren. Via Poe kunnen ze instructies opslaan en bijbehorende documenten uploaden waaruit de AI kan putten. Als iedereen vertrouwd lijkt met het systeem geeft Cleiren het startschot: moge de beste prompt winnen! Een groepje probeert een hulpmiddel te maken waarmee studenten betere onderzoeksvragen kunnen bedenken. 'Duizend pagina's met saai onderzoeksvoorstellen lezen is niet leuk', zegt een van de leden van het groepje. 'Als AI kan helpen om de student originelere voorstellen te doen, is het voor de docent ook leuker.' Een ander groepje wil dat AI zich voordoet als een 'domme student' die niet snapt hoe programmeren werkt. Informatiestudenten moeten dan zelf de rol van docent aan nemen om de vragen van de 'domme' bot te beantwoorden. Dat lijkt niet meteen te lukken. De AI vindt het moeilijk om zich dommer voor te doen dan hij eigenlijk is. Hij stelt zulke brede vragen dat de docent er eigenlijk geen antwoord op kan geven, of hij geeft bij de vraag al zo'n technische uitleg

dat het antwoord er eigenlijk al staat. De academici buigen zich nogmaals over de prompt die ze gegeven hebben. Moet die aangepast worden om de bot minder te laten babbelen? Of zou een andere AI het misschien beter snappen?

Het winnende ontwerp van de middag komt uiteindelijk van het derde groepje, dat AI zich laat voordoen als virtuele patiënt, waarmee geneeskundestudenten kunnen oefenen. De gebruiker kan de bot vragen stellen over wat voor 'klachten' hij heeft en zo hopelijk tot een diagnose komen. En dat lukt, de medicus van het team stelt na een kort vraaggesprek correct een acute blindedarmontsteking vast.

Hoewel de bot die in één middag in elkaar is gezet alleen een ontstoken blindedarm kan simuleren, zou een AI-patiënt met meerdere mogelijke aandoeningen veel voordelen hebben. Op dit moment trainen geneeskundestudenten met door acteurs gespeelde simulatiepatiënten. En dat vergt tijd, geld, en veel voorbereiding. Een kant en klare AI die een aantal aandoeningen kan simuleren op elk moment van de dag zou zeker uitkomst bieden. De medicus is enthousiast: 'Mag ik deze meteen gaan gebruiken?' Ondanks de positieve sfeer van de middag is het gebruik van AI, in het onderwijs of daarbuiten, niet onomstreden. Critici wijzen erop dat het niet duidelijk is wat er met informatie gebeurt die je als gebruiker deelt met een AI, en dat de modellen getraind worden op auteursrechtelijk beschermde teksten die onrechtmatig verkregen zijn.

Zou je als universiteit wel moeten werken met zo'n hulpmiddel? Cleiren: 'We gebruiken voor deze oefeningen alleen bestanden die open source zijn, zonder auteursrecht, dingen die al openbaar beschikbaar zijn, en zeker geen persoonlijke informatie. Wat we ook niet willen is dat AI tentamens gaat beoordelen. De nieuwe AI act die pas is aangenomen door het Europees parlement klassificeert dat soort gebruik van AI als "hoog risico" en daar zijn we ons van bewust.'

Van der Kraats: 'We werken als ISSC samen met SURF om te kijken hoe we deze technologie op een veilige manier aan gaan bieden, bijvoorbeeld door het model te draaien op onze eigen servers in plaats van die van het bedrijf OpenAI. Zodat we zeker weten waar de data staat en wat er mee gebeurt. En daar kunnen we dan honderd procent transparant over zijn naar onze eindgebruikers. 'We gaan ook kijken of we zijn tool kunnen ontwikkelen waarmee je als gebruiker het juiste *large language model* kan kiezen. Daarin kunnen we ook informatie geven over hoe ethisch verantwoord bepaalde modellen zijn en hoe duurzaam ze zijn. Iets als ChatGPT verbruikt namelijk best een hoop stroom, en grotere modellen nog meer: ChatGPT 4 verbruikt al elf keer meer stroom dan ChatGPT 3.5.'

Wel rest de vraag waarom je als student nog aan de universiteit zou gaan studeren als je onderwijs wordt verzorgd door een AI-bot waar je voor een tiende per maand ook zelf toegang toe hebt. Van der Kraats: 'Het gaat om die academische vaardigheden die je leert aan de universiteit. En AI kan daar een hulpmiddel voor zijn.' Cleiren: 'Er zijn nu al AI's die je heel goed helpen om te studeren voor bijvoorbeeld een staatsexamen. Maar waar wij mee bezig zijn is om met behulp van AI tijd vrij te maken voor echt lesgeven door mensen met praktijkkennis. Er moet altijd nog een mens bij betrokken zijn die samen met de student de output van de bot bekijkt. AI is niet een onafhankelijke docent.'

Hoe houd je een liveblog vers én betrouwbaar?

Bij een terroristische aanslag, politiek debat of belangrijke voetbalwedstrijd starten media vaak een liveblog. Maar hoe geloofwaardig kun je zijn als informatie zo snel gaat? 'Er is een groot grijs gebied waarin veel fouten kunnen ontstaan.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Tijdens de bezetting van het Lipsiusgebouw afgelopen november startte *Mare* een liveblog waarin de ontwikkelingen van minuut tot minuut waren te volgen. 'Stel: ik heb een afspraak in het Lipsius', zegt promovendus Sebastiaan van der Lubben. 'En ik kom op de website van *Mare* tegen dat het gebouw bezet wordt, ga ik dat liveblog volgen. Dan zie ik dat het hele gebouw dichtgaat en later zelfs dat alle universitaire gebouwen sluiten, omdat er iets op het Lipsius gebeurt. Liveblogs kunnen voor specifieke doelgroepen heel relevante media zijn om te volgen.' Voor zijn promotie onderzocht Van der Lubben drie soorten liveblogs: sport, politiek en actualiteit. 'Het is vermoedelijk begonnen door een stel voetbalnieuwsjournalisten op de sportredactie van de Britse krant *The Guardian*. Er was een behoefte om constant op de hoogte te worden gehouden van het EK voetbal in 1998. Toen heette het nog "minute-by-minute". Andere redacties zagen dat format en ontdekten dat je dat ook voor andere onderwerpen kunt gebruiken.'

Zelf experimenteerde Van der Lubben als journalist bij het *Leidsch Dagblad* door via liveblogs verslag te doen van gemeenteraadsvergaderingen. Zijn promotor en hoogleraar journalistiek en nieuwe media Jaap de Jong had zo zijn vragen bij de liveblogs die Van der Lubben maakte. 'Hij vroeg aan mij wat een liveblog precies inhoudt, wat de effecten ervan zijn en in hoeverre zo'n liveblog geloofwaardig is. Toen zag ik dat daar nog heel weinig onderzoek naar verricht is, terwijl betrouwbaarheid juist zo belangrijk is voor de journalistiek.'

'Journalisten citeren bronnen, onderbouwen het verhaal met cijfers en volgen de routines en conventies die bij liveblogs horen. Daardoor zijn ze altijd op dezelfde manier opgebouwd en voorspelbaar voor gebruikers. Veel mensen vinden de geloofwaardigheid van liveblogs toeneemen wanneer ze weten wie de blogger precies is. Alleen laten veel media bewust niet zien wie de auteur is, omdat journalisten naar aanleiding van hun stukken soms nare berichten ontvangen.'

Om de blogs zo snel mogelijk te kunnen updaten en toch geloofwaardig te blijven, bouwen makers een soort 'slag om de arm' in.

'Dat doen ze door naar bronnen te verwijzen. Bijvoorbeeld toen melding werd gemaakt dat Maradona was overleden en zijn arts daarbij betrokken zou zijn, meldden media dat door te zeggen: "Volgens bronnen was de arts van Maradona aanwezig bij zijn overlijden". Enerzijds codeer je je verantwoordelijkheid goed, want als dat niet waar blijkt te zijn, kun je naar je bronnen verwijzen. Anderzijds verhoog je ook je snelheid, want als je iemand citeert hoef je dat niet te checken.' Tot grote verbazing van de promovendus

maken journalisten bijna geen gebruik van ooggetuigen als bronnen in hun liveblogs. 'Als je kijkt naar zinsniveau zie je dat journalisten veel rapporteren uit zichzelf en vooral formele bronnen gebruiken zoals woordvoerders van de politie, ministers of voetbaltrainers. Daarna voeren ze andere journalisten op als bron, dan nog een verwaalde expert en pas dan komen ooggetuigen. In een tijd van sociale media zou je zeggen dat juist ooggetuigen heel makkelijk te vinden zijn, omdat ze op Twitter zitten of hun mobieltje in de lucht steken en alles filmen. Maar kennelijk vertrouwen verslaggevers dat niet: je weet niet wie het zijn, of ze het echt gezien hebben en er zijn ook veel nepvideo's in omloop. Checken kost tijd en dat heb je niet altijd. Alleen er zijn ook heel veel filmpjes van ooggetuigen die wél kloppen en verdieping kunnen geven.'

'Feitelijke onjuistheden, zoals een verkeerd getallete, worden gewoon verbeterd. Maar je hebt ook wat ik noem de "narratieve fout". Bij de tramsaanslag in Utrecht werd op een gegeven moment door de schutter "Allah Akbar" geroepen. Op dat moment denkt de redactie van NOS: moeten we opschalen naar een terroristisch motief of niet? Uiteindelijk werd in overleg besloten om dat niet te doen, omdat iemand het ook zomaar kan roepen. Maar als je er wel voor kiest om het als terroristisch motief te zien, betekent dat een afslag in je verslaggeving en als het uiteindelijk niet om een terroristisch motief blijkt te gaan, is die fout heel moeilijk te herstellen. Tussen irrelevantie en relevantie en tussen zekerheid en onzekerheid zit een groot grijs gebied waarin veel fouten kunnen ontstaan.'

Naast journalistieke zorgvuldigheid is het volgens Van der Lubben net zo belangrijk dat het publiek de verslaggeving evalueert. Daarom sprak hij met meerdere lezers, of zoals hij ze noemt 'nieuwsjunkies'. 'Er zijn gebruikers die liveblogs juist geloofwaardiger vinden dan bijvoorbeeld een achtergrondartikel, omdat er geen tijd is om de informatie te manipuleren.' Tijdens crises worden liveblogs beter gevolgd. 'Het informeert hen over de actuele stand van zaken. Mensen proberen hun eigen onzekerheid weg te nemen. Wat de motieven precies zijn, is nog niet helemaal duidelijk. Mensen geven aan dat ze bij hun schoonmoeder op de bank op de hoogte willen blijven van het voetbal of 's avonds de oorlog in Oekraïne willen volgen. Ze hebben vaak een onderwerp waar ze betrokken bij zijn en vanuit die betrokkenheid gaan ze echt informatie tanken.'

Sebastiaan van der Lubben, *Live Blog as Genre in Pursuit of Credibility*. Promotie is woensdag 3 april

Stel, iedereen in Nederland zou stoppen met het eten van vlees en dierlijke producten: wat zou er dan veranderen? Jan Willem Erisman, hoogleraar environmental sustainability, boog zich over die vraag. 'Het heeft alleen maar voordelen.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO TACO VAN DER EB

Heel Holland Vegan

'Nederland Vleesland' – waar op 21.000 vierkante kilometer 115 miljoen landbouwdieren gehouden worden – zorgt voor uitstoot van broeikasgassen, dierenleed en neemt bovendien veel ruimte in. Maar liefst een derde van het land wordt gebruikt voor de veehouderij, een oppervlakte ter grootte van Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel bij elkaar. Die ruimte kan volgens Jan Willem Erisman ook op een andere manier worden besteed. Hoe kun je Nederland dan zo inrichten dat het rechtvaardig is voor mens, dier en landschap? Afgelopen jaar is dat de vraag die de hoogleraar environmental sustainability samen met landschapsarchitect Berno Strootman wilde beantwoorden. Ze kregen van de EFL-Stichting 50.000 euro om gedachte-experiment 'Project Nederland Veganland' verder uit te werken en zo te werken aan een 'klimaatrechtvaardige wereld'.

'Allereerst moet je bedenken: wat is nou rechtvaardigheid?' begint Erisman. 'Wij hebben als mens natuurlijk allerlei basisrechten, zoals het recht op leven en op een bepaalde levensstandaard. Maar bij klimaatrechtvaardigheid gaat het er ook om of de lusten en lasten wel eerlijk verdeeld zijn, iedereen gehoord wordt en er geen internationale afwenteling plaatsheeft. Er is nu ook discussie gaande of de natuur niet ook meer rechten verdient.'

Als het aan de 'stikstofprof' ligt wel. 'De natuur heeft last van klimaatverandering die wij veroorzaken. En als het gaat om stikstofproblematiek wordt er altijd een afweging gemaakt tussen de economie en de ecologie. Aangezien ecologie geen stem heeft en de economie een hele zware, wint de economie altijd. Er wordt veel besloten over de natuur, maar op het moment dat dat gebeurt zit de natuur zelf niet aan tafel. In nieuw beleid zou je door de rechten van dier en natuur zwaarder te laten meewegen, ze een gelijkwaardige plek kunnen geven.'

Met dat in het achterhoofd ging het onderzoeksduo rekenen. 'Wij hebben de kaart van Nederland gepakt om te kijken waar de vruchtbare gronden zitten', vertelt Erisman.

'Aan de hand daarvan hebben we gekeken hoe je dat land kan inzetten voor een gezond vegan dieet voor twintig miljoen Nederlanders en hoeveel landbouwgrond daarvoor nodig is.'

Erisman ziet veel voordelen aan een veganistisch dieet voor alle Nederlanders. 'Stel, in 2050 wonen er twintig miljoen mensen in Nederland. Kun je al die mensen voeden en huisvesten? Kortom: kun je hen ruimte bieden? In Nederland wordt 71,9 procent van alle landbouwgrond gebruikt om veevoer te telen. Om dierlijke eiwitten te produceren heb je veel meer ruimte nodig dan voor plantaardige eiwitten, terwijl die met het goede dieet even gezond zijn.'

Enter: de zogeheten 'Schijf for Life'. 'Noten, plantaardige oliën, granen, heel veel groenten en fruit; het dieet van Nederland Veganland. Hoeveel ruimte heb je nodig om dat te telen in Nederland?'

Verrassend weinig, zo bleek. 'Ik heb me echt verbaasd over de hoeveelheid ruimte die vrijkomt', zegt Erisman. 'We gebruiken nu 1800 vierkante meter per persoon voor voeding, dat gaat dan terug naar 800 vierkante meter. Je hebt meer natuur, meer ruimte voor huisvesting, meer infrastructuur en hebt daarnaast nog ruimte over voor natuur en recreatie. Als je alles al ingedeeld hebt, houd je zelfs nog gebieden over.'

Ook internationaal zal het vegan dieet gevolgen hebben. 'Naast dat we een prachtig voorbeeld zouden zijn voor anderen, leggen we ook minder druk op landen als Brazilië waar delen van het Amazonegebied worden platgegooid voor de productie van soja, die wij voor het voer van kippen, varkens en melkvee gebruiken.'

Nederland importeert jaarlijks namelijk 450 kiloton aan soja vanuit onder andere Brazilië en daar ligt volgens Erisman de basis voor onze stikstofproblemen. 'Wij importeren kunstmest en krachtvoer en dat zetten we om in producten, ongeveer de helft daarvan gaat naar de bodem en de lucht. Als je die kraan dichtdraait, hebben we qua stikstof bijna geen problemen meer in Nederland: wat er niet in gaat, komt er ook niet uit.'

Daarmee zou Nederland ook een stuk zelfvoorzienender worden. 'Ons landbouwsysteem is gericht op export: 80 procent van ons eten exporteren we en 75 procent van ons voedsel in de supermarkt is geïmporteerd. Zelfs onze eigen producten importeren we. Dat klinkt misschien gek, maar wij sturen biggen naar Spanje om daar vetgemest te worden, die dan terugkeren naar Nederland om geslacht te worden. Dat geslachte vlees gaat weer naar Italië waar er ham van wordt gemaakt en die komt weer terug naar de Nederlandse supermarkten. Dat geldt ook voor graan: wij telen graan voor veevoer, maar importeren graan uit Frankrijk voor ons eigen brood.'

Is het dan economisch haalbaar om zo'n grote overstap te maken? 'De milieuschade van de veehouderij wordt op dit moment geschat op 8,3 miljard euro, die valt helemaal weg. Uit een maatschappelijke kosten-batenanalyse zien we dat ondanks dat een heel ander landbouwsysteem wordt opgetuigd, dat verschil verwaarloosbaar is.'

Samengevat: het dierenwelzijn wordt bevorderd, de landbouw haalt alle klimaatdoelen, er is meer ruimte beschikbaar, de waterkwaliteit verbetert, de natuur krijgt meer ruimte, de biodiversiteit gaat erop vooruit, de stikstofproblematiek wordt opgelost en internationaal gebruiken we minder land, wat daar tot een rechtvaardiger bestaan leidt. 'Overstappen op een veganistisch dieet heeft eigenlijk alleen maar voordelen.'

Maar hoe realistisch is dit gedachte-experiment? 'Niet', lacht hij. 'Ik blijf een realist. Maar het is ook helemaal niet ons doel om iedereen vegan te maken. Het gaat voornamelijk om bewustwording van de invloed van de keuzes die we maken en een beeld te vormen van hoe Nederland eruit kan zien als we onze huidige manier van eten helemaal omgooien. Soms moet je met dit soort extreme ideeën werken om tot nieuwe inzichten te komen, omdat het onze blik verbreedt en het ons anders laat kijken naar de huidige stand van zaken en de toekomst.'

'Soms moet je met extreme ideeën werken om tot nieuwe inzichten te komen'

Als voorzitter van het VN-Kinderrechtencomité ziet hoogleraar Ann Skelton toe hoe landen het verdrag inzake de Rechten van het Kind naleven. 'We gebruiken soms stevige taal.'

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO ANP

Vluchtelingenkamp in Syrië van waaruit kinderen van IS-strijders door Frankrijk zijn gerespatriëerd

Voor kinderen kun je rechten best oprekken

Ah, hier is-ie.' De Zuid-Afrikaanse jurist Ann Skelton pakt haar telefoon uit haar tas en scrollt door de foto's. Trots laat ze een foto zien waarop ze naast Francisco Vera staat: een olijke jongen van veertien met zwart haar en een bril.

'Dit is mijn moment of fame. Sinds zijn negende zet Francisco zich in voor het klimaat en het milieu. Hij is Colombiaans maar woont al een tijdje in Spanje omdat hij in zijn geboorteland vanwege zijn protesten wordt bedreigd. Zeer treurig dat zelfs kinderen hiermee te maken krijgen. Het is het lot van veel activisten.' Skelton is Leids hoogleraar Kinderrechten in een duurzame wereld en voorzitter van het VN-Kinderrechtencomité. 'Mijn studenten zijn altijd een beetje teleurgesteld als ik antwoord geef op de vraag of het Comité macht heeft. Want nee, er is geen VN-gevangenis waar we mensen opsluiten die de rechten van kinderen schenden. Maar dat betekent niet dat we geen invloed hebben. Het Comité bestaat uit een onafhankelijke groep van experts die kijkt of staten zich houden aan het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dit verdrag is geratificeerd door 196 landen. Eén land deed dat nog niet. Mensen denken dan vaak aan Rusland, maar het is de vs.' Dat de vs het niet wil ratificeren heeft er mogelijk mee te maken dat kinderen er een levenslange gevangenisstraf zonder voorwaardelijke invrijheidstelling kunnen krijgen. 'Sterker nog, de vs heeft meer van deze gevallen dan elk ander land in de wereld. Ongelooflijk.'

Sinds tien jaar is het mogelijk voor kinderen om een klacht bij het Comité in te dienen. In april organiseert de Universiteit Leiden een groot congres over dit lustrum (zie kader). Francisco Vera geeft op 10 april een lezing op het congres en op 12 april houdt Skelton haar oratie. Inmiddels werken 52 landen mee aan de klachtenprocedure. 'Nederland overigens nog niet. De Nederlandse overheid heeft echter wel de intentie uitgesproken om te tekenen.' Wat betreft de invloed van het Comité 'zijn er zeker successen te noteren', zegt Skelton. 'Een belangrijke zaak die we hebben behandeld ging over kinderen van Franse IS-strijders in vluchtelingenkampen in Syrië. Sommigen waren in Frankrijk geboren, anderen in Syrië. De grootouders wilden dat de Franse overheid ze repatriëerden, want de omstandigheden in die kampen zijn natuurlijk afschuwelijk en er stierven kinderen. Hun rechten werden geschonden.' De grootouders schreven president Macron, zonder succes. Er volgde een rechtszaak, maar de rechter vond dat de kinderen niet onder zijn jurisdictie vielen omdat ze in Syrië verbleven. 'Toen wij de zaak oppakten, bleek dat de Franse overheid wel degelijk actie kon ondernemen. Er waren eerder wél vijftien wenz uit de kampen teruggehaald naar Frankrijk. Mijn vermoeden is dat de Fransen geen behoefte hadden om de moeders ook een weg terug te bieden, want dat zou de logische volgende stap zijn geweest.' Het Comité stelde dat de Franse autoriteiten wel degelijk de mogelijkheid hadden om de kinderen naar Frankrijk te halen. 'Net

'Het is een schande dat bursalen niet mogen stemmen'

Het college wil niet dat beurs- en buitenpromovendi kiesrecht krijgen, omdat deze PhD-kandidaten dan mogelijk arbeidsrechtelijk als werknemer worden gezien. De universiteitsraad is kritisch. 'Eerdere belofes zijn niet nagekomen.'

DOOR VINCENT BONGERS

Beurs- en buitenpromovendi mogen niet stemmen in de universitaire verkiezingen en kunnen zich ook niet verkiesbaar stellen. De universiteitsraad en de zogeheten taskforce beurs- en buitenpromovendi zouden dat graag anders zien.

De taskforce deed de aanbeveling om te onderzoeken of deze promovendi wel mogen gaan stemmen. 'Het gaat om een grote groep onderzoekers, die (deels) van dezelfde voorzieningen gebruikmaakt als de werknemer-promovendi en voor wie grotendeels hetzelfde beleid geldt, maar die er geen stem in heeft', is de redenatie. Het college kan volgens de Wet op het hoger onderwijs bepalen 'dat groepen die anders dan op grond van een arbeidsovereenkomst of op grond van een inschrijving als student aan de universiteit zijn verbonden, worden aangemerkt als personeelsleden of studenten.'

Toch ziet het college het niet zitten om het kiesrecht te regelen.

'Het is onwenselijk om beurs- en buitenpromovendi als personeelsleden aan te merken omdat zij daarmee (zeer waarschijnlijk) succesvol in een juridische procedure kunnen betogen dat zij een arbeidsovereenkomst met de universiteit hebben.'

Het is dan ook 'onwenselijk om de mogelijkheid te creëren voor promovendi zonder arbeidsovereenkomst om lid te worden van of kiesrecht te krijgen voor de universiteitsraad.'

Want het is dan 'moeilijk te verdedigen dat de universiteit deze groep promovendi niet als personeel beschouwt. Als blijkt dat deze personen een arbeidsovereenkomst hebben, zijn de gevolgen groot.'

De universiteit moet dan mogelijk 'achterstallig loon, achterstallige werkgeverlasten en ontslagbescherming' gaan betalen.

Er komt dan ook geen kiesrecht voor promovendi zonder arbeidsovereenkomst. Het college wil wel graag met de raad 'nadenken over mogelijke alternatieven'.

Max van Haastrecht van personeelspartij PhDoc wil zich daar niet bij neerleggen. 'De voornaamste motivatie om het niet in te voeren is dat het college risico's op het gebied van arbeidsrecht ziet. Er zijn echter universiteiten die wel kiesrecht toekennen aan beurspromovendi: namelijk de Universiteit Utrecht en Tilburg University.' 'Nu is het in ons conceptadvies aan het college over deze kwestie net alsof we zeggen: "Bedankt voor de moeite, jammer dat er geen kiesrecht is. We kijken wat er verder mogelijk is." Maar er is in 2015 al een keer door het toenmalig college beloofd aan de raad om de medezeggenschap van deze groepen te verbeteren.'

Tot resultaten leidde dat niet, constateerde Van Haastrecht. 'Die belofte is niet nagekomen. Ik vind dat we dit onderwerp nog eens kritisch moeten bespreken met het college. Wat gaan we wél doen om deze promovendi meer te betrekken bij de medezeggenschap? Ik vind het een schande dat we er zo over praten. We moeten dit scherper gaan verwoorden.' Timothy de Zeeuw van personeelspartij LAG was het daarmee eens. 'Wij ondersteunen PhDoc van harte.' Ook andere partijen willen druk op het college zetten om meer inspraak te regelen voor deze groepen.

Nodige successen, maar ook nog uitdagingen

'Het thema van het symposium is het tienjarige bestaan van het Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communications Procedure (OPIC)', vertelt Rehana Dole, een van de organisatoren. 'Dat is het protocol dat het mogelijk maakt voor kinderen of hun vertegenwoordigers om een klacht in te dienen bij het VN-Kinderrechtencomité. Er zijn al de nodige successen geweest, maar er zijn ook nog uitdagingen. Een van de zaken die we gaan bespreken is hoe we OPIC kunnen versterken en daarmee de toegang tot het recht voor kinderen.'

'Uniek is dat zeven van de achttien leden van het comité aanwezig zullen zijn. Dit is een historisch moment. Het symposium is inmiddels uitverkocht. De inschrijftermijn zou op 2 april sluiten, maar alles is al vol.'

10 years of opic - Pathways of Access to Justice for Children. Symposium, Academiegebouw, 10 t/m 12 april

als bij de wezen kon de jurisdictie best opgerekt worden en ingezet worden over de grenzen. Toen hebben we de Fransen opgedragen, eh pardon, aanbevelen de kinderen te repatriëren.' Met succes: veel kinderen én hun moeders mochten terug naar huis. 'De laatste keer dat ik het checkte ging het om 45 personen sinds de zaak is afgehandeld.'

Het oprekken van jurisdictie speelt ook een rol in een ander belangrijke kwestie die vooral ook kinderen aangaat: klimaatverandering. 'Uitstoot van broeikasgassen in land A heeft effect op kinderen in land B.' Gassen kennen natuurlijk geen grenzen. 'Staten kunnen dan ook niet volhouden dat ze alleen verantwoordelijk zijn voor de mensen die binnen hun landsgrenzen verblijven. Een kind in land B moet ook een klacht kunnen indienen tegen land A. We moeten naar een nieuwe wereldorde waar alle staten verantwoordelijkheid nemen als het gaat om het klimaat. Internationale samenwerking is meer dan ooit nodig. Daar gaat mijn oratie ook over.'

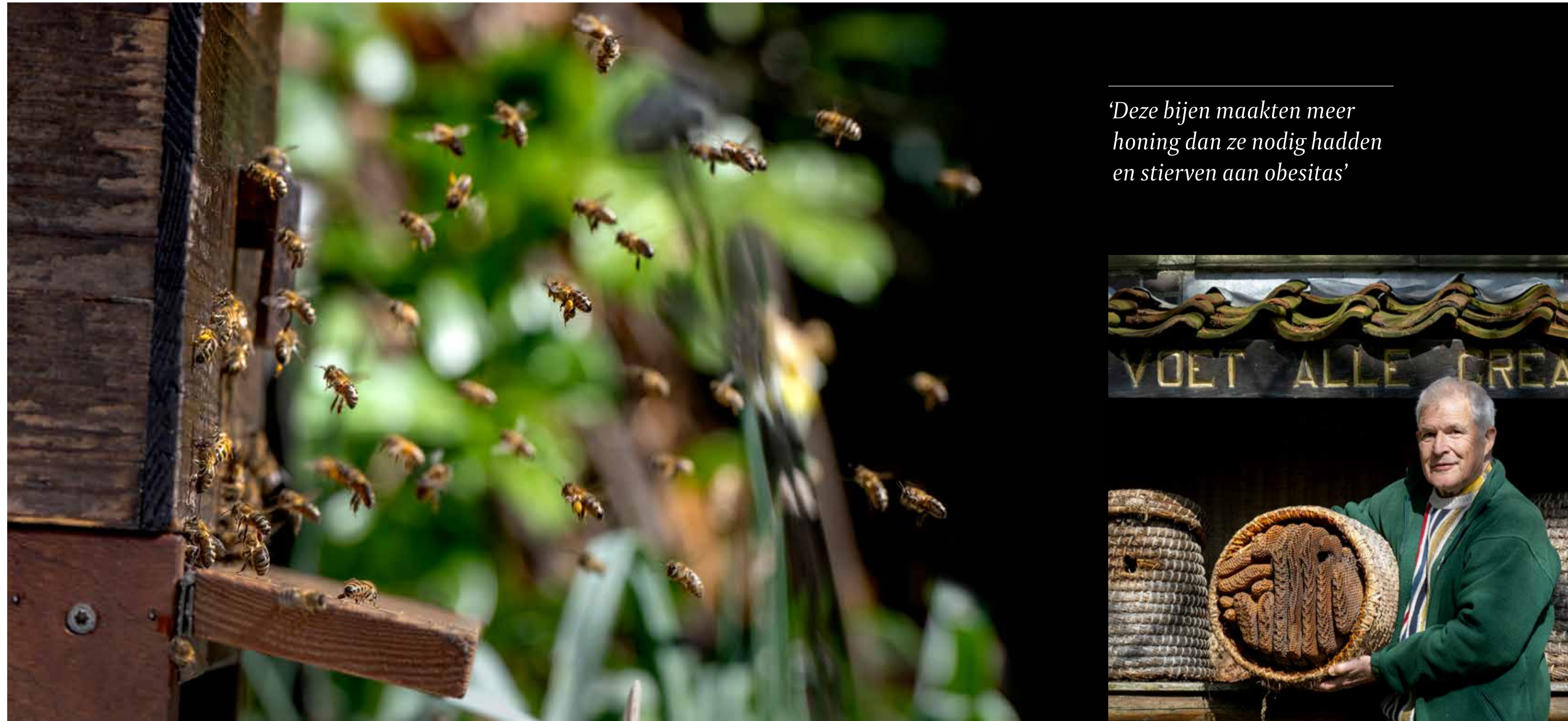
De invloed van het Comité reikt verder dan oordelen vellen. 'We monitoren of landen zich aan kinderrechten houden. Iedereen wil toch bij de club horen: vrijwel alle landen sturen delegaties naar het Comité in Geneve om over kinderrechten te praten. Ook Rusland, ondanks het feit dat zij veel kritiek hebben op ons en stellen dat we ons niet aan ons mandaat houden en steeds nieuwe rechten voor kinderen verzinnen.'

Maar toch komen de Russen. 'In januari hebben we hun delegatie stevig aan de tand gevoeld over de Oekraïense kinderen die zijn afgevoerd naar Rusland en daar zijn geadopteerd. Tot op zekere hoogte praat je langs elkaar heen, en echt antwoord geven op je vragen doen ze niet. We hebben de Russen wel op een stevige manier duidelijk gemaakt dat ze zich niet aan het internationaal recht houden.'

De hoorzittingen zijn belangrijk. 'Ze worden door de VN gestreamd, iedereen kan de gesprekken volgen. Dat heeft effect op de maatschappij in brede zin. De aanbevelingen die wij doen, steunen Russen die zich verzetten tegen de overheid. Volgende week spreek ik met een Russische journalist in ballingschap die zijn eigen medium in het buitenland heeft opgezet. Mensen die zich verzetten tegen het regime en vechten tegen onrecht maken gebruik van onze input. Er is ook invloed als een overheid niet naar ons luistert.'

Vaak worden er ook concrete resultaten behaald. 'Regelmatig zijn er ook landen die toezeggen dat ze ouders gaan verbieden om kinderen lijfstraffen te geven. Vervolgens wordt dat ook in wetgeving vastgelegd.' Israël had overigens ook een afspraak met het Comité in januari. 'Dat gesprek is uitgesteld. Ze komen nu in september. Israël en Rusland, dat zou een zeer heftige sessie zijn geweest. Het is spijtig dat de bijeenkomst is uitgesteld.' In een persbericht schreef het Comité dat de 'rechten van kinderen die leven op gebied dat onder controle staat van Israël op een wijze zijn geschonden die in de recente geschiedenis zelden is vertoond'. En dat 'geen kind in Gaza vrij is van angst, pijn en honger'.

'We hebben stevige taal gebruikt', zegt Skelton. 'Het Comité moet van zich laten horen als er sprake is van onrecht, en een beetje hoop geven. Natuurlijk hadden we eerder al een staakt-het-vuren geëist. Zelfs de VN-veiligheidsraad deed dat deze week. De tweet met ons persbericht had 8,7 miljoen views.' Het persbericht benoemt ook het trauma dat Israëlische kinderen oplopen. 'Het Comité heeft er ook steeds op aangedrongen dat de gegijzelde kinderen worden vrijgelaten. Onze communicatie is behoorlijk in balans, maar je krijgt enorm felle reacties als we iets publiceren over Gaza. Het virtueel van beide kanten is enorm, welke woorden je ook kiest.'

Wat goed is voor de imker, is slecht voor de bijen

Honingbijen zijn zo braaf geworden, dat ze zichzelf niet meer verdedigen, zegt Fred Weber, imker van de Hortus Botanicus. Maar voor de wilde bijen dreigt het echte gevaar.

DOOR ELSE VAN DER STEEG
FOTO MARC DE HAAN

Al sinds de aanleg van de Hortus botanicus Leiden in 1593 staan er bijenkorven in de tuin. Dirk Cluyt, de eerste hortulanus, gebruikte bijenproducten bij zijn werk als apotheker. Vandaag de dag is Fred Weber een van de hortusimkers die zich over de dieren bekommert, en dat is hoog nodig. 'Laatst is een bijenvolk gestorven aan obesitas.'

Weber zorgt voor bijenvolken in oude korven, die Cluyt oorspronkelijk al gebruikte, maar ook in nieuwe kasten. Gedurende het jaar geeft hij rondleidingen door de Hortus, waar bezoekers leren over de geschiedenis van de Hortus én die van de bijen in de tuin.

'Cluyt gebruikte honing voor wondverzorging', zegt Weber. 'De honing trekt het vocht uit de wond. Maar probeer dit niet thuis, er zijn honingpleisters voor. In gewone honing kunnen ook foute bacteriën zitten. Bijenwas wordt gebruikt in bijvoorbeeld cosmetica en voedingsmiddelen. En dan is er nog propolis, een plakkerige substantie die bijen maken van hars. Dat werkt ontsmettend en bacteriedodend.'

Een van de werkingen van honing die Cluyt nog niet kende, is die tegen hooikoorts: 'Als je honing eet vóór het stuifmeelseizoen, krijg je in verdunde hoeveelheid vast het stuifmeel binnen waar je allergisch voor bent. Koop het dan wel bij een imker in de omgeving.' Het is nu eigenlijk net te laat om daarmee te beginnen. 'Doe het vanaf december ongeveer. Het is net als met griepvrij. Als je eenmaal griep hebt, heeft het geen zin meer.'

'Deze raat is doodgegaan aan obesitas', wijst hij op een van de oude korven. 'De bijen maakten meer

honing dan ze nodig hadden, waardoor er geen ruimte meer was voor nieuwe bijen. Dus is de hele kolonie uitgestorven.'

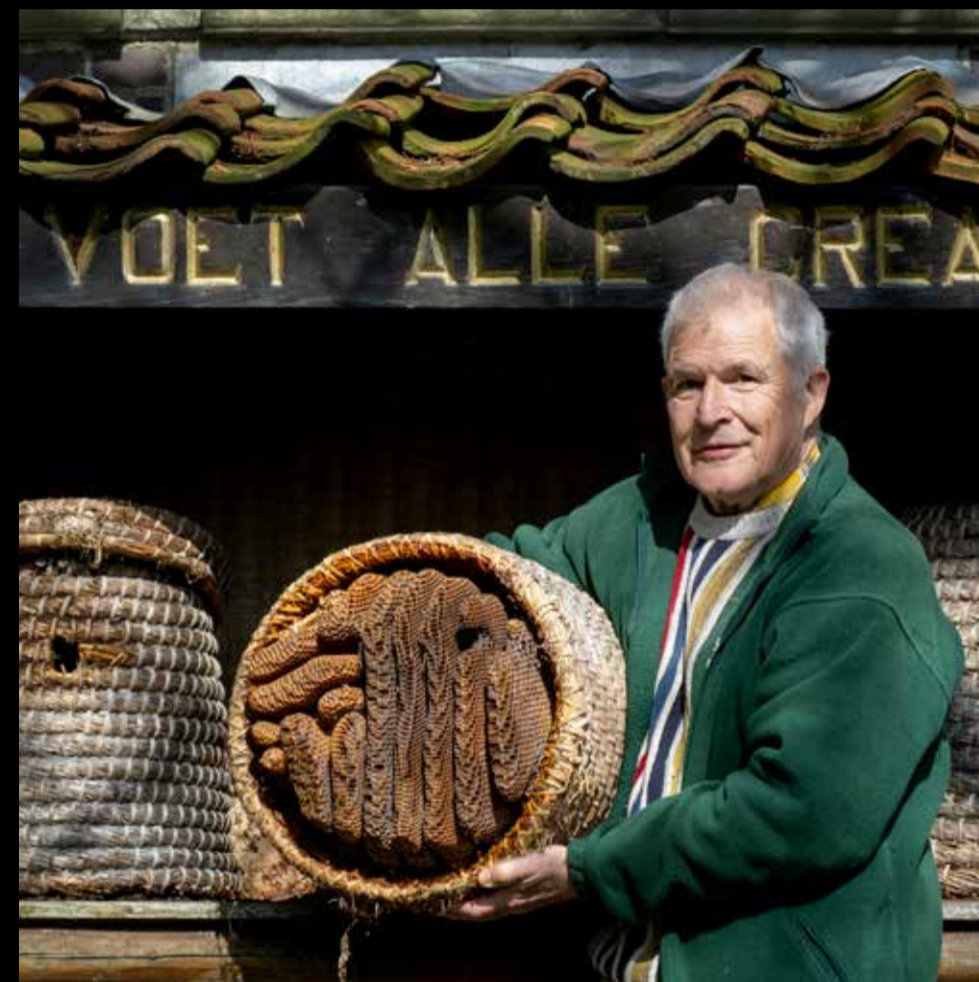
Ook in de moderne bijenkasten gaat niet alles vlekkeloos. 'Een kolonie is vorig jaar uitgestorven doordat muizen de kast overnamen. Je hoort ook steeds meer over de nieuwe invasieve exoot, de Aziatische hoornaar. Die heb ik hier gelukkig nog niet gezien.'

De zon schijnt en bij de grote kast vliegen honderden bijen af en aan. Ze komen terug met klompen stuifmeel aan hun pootjes. 'In deze kast zitten er zo'n 20.000. Van nature moeten bijen zich verdedigen. Maar net als bij die oude korf, hebben mensen bijen gekweekt op veel honing maken waardoor ze zichzelf niet goed meer kunnen verdedigen. Wij noemen dat "niet agressief", maar eigenlijk is hun verdedigingsgedrag eruit. Voor de imker is dat heel aardig, maar voor de volken is het gevaarlijk. Vorig jaar had ik een volk, daar kwamen de wespen binnen en die aten wat van de larven en wat van de honing, dan is het afgelopen met ze.'

Toch zijn het niet de honingbijen waarover Weber zich het meeste zorgen maakt. De grootste problemen voorziet hij bij de wilde bij. 'Het gaat ieder jaar slechter. Veel van de bloemen waar zij zich aan voeden, staan nu al in bloei of zijn al bijna uitgebloeid. Dat is een maand eerder dan normaal, terwijl de bijen nog in hun winterholletjes zitten.'

In de Hortus zijn die holletjes op verschillende plekken te zien. Aan het hek bij de kruidtuin hangt een bijenhotel en een stuk verderop in de tuin zitten kleine gaatjes in de aarde waar de bijen zichzelf

'Deze bijen maakten meer honing dan ze nodig hadden en stierven aan obesitas'

hebben ingegraven. 'Het leuke is: je kunt ook thuis een leemheuveltje maken waar de bijen hun winterholletje in kunnen graven. Het is wel belangrijk dat de zon erop staat. Je kunt ook een bijenhotel neerzetten. Je ziet dan de bij eerst met haar kop erin gaan om het kamertje gereed te maken. En als dat klaar is gaat ze met haar kontje erin om het eitje te leggen. Ze kan binnenin niet keren namelijk.'

Ook met de keuze voor bepaalde soorten planten kun je wilde bijen helpen, zegt de imker. 'Honingbijen eten alles en hebben voorkeur voor plekken met heel veel bloemen. Wilde bijen zijn juist heel kieskeurig en eten maar weinig soorten planten. De helleborus, of kerstroos, is bijvoorbeeld geschikt. Zorg dat je inheemse soorten plant. Toen de tuin van de UB werd verbouwd, werd aangeraden om klokjes te planten, paarse bloemetjes waarvan ook in Nederland inheemse soorten bestaan. Sinds die er staan, zie ik veel meer klokjesbijen.'

Van 15-24 april vindt de nationale bijentelling plaats. De Hortusimker vertelt is dit jaar nog te bezoeken op 2 juni, 4 augustus, 6 oktober en 1 december. Deelnemers €5 plus museumentree.

Op 11 mei van 10.00-17.00 organiseert de Hortus de plantenmarkt, waar lokale hoveniers o.a. bij-vriendelijke planten verkopen

De Amerikanen hebben nooit hun lesje geleerd

Historicus Said Reza Huseini deed onderzoek naar de Arabische moslimveroveringen in zevende-eeuws Bactrië. Hij ontdekte dat er voor het in stand houden van zo'n imperium specifieke regels gelden. Daar hadden latere veroveraars nog veel van kunnen leren. 'Centraal bestuur in Afghanistan opleggen, is politieke zelfmoord.'

DOOR POL KOOPMAN

'Never fight a land war in Asia', zou de Amerikaanse generaal Eisenhower in de Tweede Wereld hebben gezegd. De VS ondervonden het in Vietnam, Korea en, recenter, in Afghanistan.

'De Britten hebben er gezeten en moesten er vertrekken, toen de Russen en hetzelfde geldt voor de Amerikanen', vertelt Said Reza Huseini. En vroeger was het niet veel anders, blijkt uit zijn proefschrift *Framing the conquest* waarvoor de historicus onderzoek deed naar de context rondom de Arabische moslimveroveringen in de tweede helft van de zevende eeuw in Bactrië, het hedendaagse noordoosten van Afghanistan, Uzbekistan en Tadjikistan.

'Op een gegeven moment vraag je je af waarom dat eigenlijk zo is. Ik stel dat het komt omdat de regio van oudsher een grensregio is, een politieke *frontier region*. Daar gelden andere regels dan voor andere plekken. Je zag het recent nog, de Amerikanen hebben nooit hun geschiedenis geleerd.'

Het stukje geschiedenis waar Huseini op doelt is die van de Arabische moslimveroveringen aan het begin van de zevende eeuw. Zij slaagden erin om, zo wil het Arabische narratief, vanaf het Arabisch schiereiland binnen hele korte tijd grote delen van west en centraal Azië te onderwerpen.

Dat is te makkelijk gezegd, stelt Huseini, en dat poogt hij met zijn onderzoek aan te tonen. 'Je ziet vaak dat de geschiedenis van de islam benaderd wordt vanuit een westers perspectief. Let wel: niet westers in de zin van West-Europa, maar als: in de westelijke islamitische wereld. Daar vallen de Turkse en Perzische gebieden bijvoorbeeld helemaal niet onder. Daar zijn we in Europa bekender mee en er zijn simpelweg meer bronnen. Toch krijg je dan een eenzijdig verhaal.'

'Het is pas later opgetekend, ook met het doel om de Arabische hegemonie te legitimeren. Je krijgt een heel ander beeld als je er ook de bronnen uit de regio zelf bijneemt. Dan zie je bijvoorbeeld dat het niet simpelweg één Arabisch islamitisch veroveringsleger tegenover één centraal georganiseerd Perzië was. Om het geheel te begrijpen heb je alle context nodig: religie, de maatschappij, politieke organisatie. De islam is maar een klein element in dat vele malen grotere verhaal.'

Een voorbeeld van deze grotere complexiteit geeft Huseini als hij vertelt over hoe sommige lokale potentaten de Arabieren niet bestreden, maar juist met open armen ontvingen. 'Er was weliswaar

sprake van een groot Perzisch rijk maar dat bestond uit allemaal van die kleine machthebbers die elk hun eigen belangen hadden. Ze vielen weliswaar onder de grote koning maar hadden ook hun eigen claims en machtsspelletjes.' Ten tijde van de moslimveroveringen was het rijk erg instabiel. 'Veel van de lokale machthebbers zochten hun heil daarom bij de Arabieren, ook omdat ze zo een kans kregen hun eigen vijanden uit de weg te ruimen. Dat kon ook niet anders, hoe denk je dat het anders mogelijk was dat de Arabische legers zo'n enorme landmassa zo snel onder controle kregen?'

Ook het geloof werkte toen anders dan hoe we er nu naar kijken. Er was nog helemaal geen sprake van één duidelijk idee over wat de islam was. 'Veel Arabieren peinsden er bijvoorbeeld niet over om de lokale bevolking te bekeren, het was toch hun religie? Het gebeurde natuurlijk wel, maar dan vooral om strategische redenen, om een gebied af te schermen van buitenlandse invloed bijvoorbeeld. In tegenstelling tot de westerse islamitische wereld heeft er nooit echt arabisering plaatsgevonden. Je zag bijvoorbeeld ook dat soms de lokale bevolking netjes naar de moskee ging maar ook nog zijn eigen feestdagen en gebruiken bezigde.'

Uit zijn onderzoek zijn lessen te trekken, aldus Huseini. 'Ik wil het nog maar eens benadrukken: je kan geen enkel deel van de geschiedenis bestuderen zonder de context. Niks gebeurt in een vacuum. Dan is er ook nog de les voor wereldrijken. Ik ben er van overtuigd dat je een wereldrijk niet centraal kan organiseren, dat kan je met een natiestaat doen, maar niet met een rijk waar je allerlei verschillende volkeren en culturen hebt. Je ziet het ook bij de Arabieren. Aanvankelijk gaan de veroveringen erg goed tot ook zij in de achtste eeuw de centralisatie er te hard doorheen drukken. Dan komt de lokale bevolking in opstand. Ze zijn slim genoeg om daar dan weer vanaf te zien en dan gaat het eigenlijk heel lang goed.'

'Het hedendaagse Afghanistan bevindt zich eigenlijk in eenzelfde positie. Een centraal georganiseerd staat functioneert er simpelweg niet. Het is een gebied met allerlei verschillende volkeren, geografische verschillen, allerlei culturen. De Amerikanen hebben geprobeerd het op te leggen, maar het werkt simpelweg niet. Het is politieke zelfmoord.'

Said Reza Huseini, *Framing the Conquest*. Promotie is op donderdag 28 maart

Waarom wordt het debat geregeerd door angst?

De huidige staat van de universiteit als bolwerk van stilte is onhoudbaar, betogen **Max Adams** en **Ebrar Kaya**. Daarom gaan hun studentenpartijen een lijstverbinding aan.

Het is geen geheim dat dit roerige tijden zijn voor de universiteit. Nu de wereld met toenemende mate wordt geconfronteerd met een klimaatcrisis, oorlogen in Oekraïne en Gaza, gelegaliseerde discriminatie, toenemend populisme en de druk op academische vrijheid, wordt de universiteit ook geconfronteerd met die eeuwenoude vraag: welke rol speelt de universiteit in de maatschappij?

Het is een debat dat veel medewerkers en studenten van de instelling al geruime tijd aanmoedigen. Ze worden echter constant teleurgesteld door apolitieke standpunten, terwijl de 'neutrale' stem voorrang krijgt in de gesprekken over behoud, ontwikkeling en vooruitgang.

Wat de universiteit niet inziet, is dat we nooit de luxe hebben gehad om te pretenderen dat de universiteit vrij is van politiekmaatschappelijke betrokkenheid. Simpelweg ervoor kiezen om niet betrokken te raken is nooit de 'neutrale positie' geweest. In deze tijden kunnen universiteiten zich niet langer buiten de maatschappij of diens problemen stellen. Stilte is acceptatie.

Menselijkheid en medeleven zouden niet te hoeven worden opgeëist. Vooral niet van een eeuwenoude organisatie die er prat op gaat een baken van kennis en vrijheid te zijn en die studenten wil aanleren om kritisch te denken, hun bronnen te evalueren, empirisch onderzoek op basis van bewijs te doen en voortdurend hun eigen vooroordelen en waarden onder ogen te zien.

Elke student aan onze universiteit wordt verteld: 'Jullie generatie is de toekomst.' We worden klaargestoomd om de kritische en uitgesproken leiders van morgen te worden. Aankomende studenten wordt verteld dat ze naar onze universiteit moeten komen om de wereld te leren kennen en begrijpen, om gebrekkige argumenten te herkennen, deze te debatteren en het vervolgens beter te doen. Aan de universiteit leer je kritisch te zijn over bestaande kennis en naar de geschiedenisboeken te kijken, want 'wie diens geschiedenis niet kent is gedoemd deze te herhalen'.

Maar eenmaal aangekomen bevinden studenten zich in een instelling waar de status quo wordt vastgehouden en kritische stemmen buitenspel worden gezet (of zelfs worden uitgezet). We vergeten de lessen van onze voorgangers en duimen dat wat we nu meemaken niet de verplichte lesstof wordt over 10 jaar. Tweeduidend woorden met bronvermelding: waar zijn we in 2024 de fout ingegaan? Waarom hebben we de waarschuwingen die ons vertellen dat we de verkeerde kant opgingen genegeerd? Waarom hebben we ons vastgehouden aan het idee dat we onze academische gemeenschap kunnen scheiden van de maatschappij?

Als we de balans opmaken van de proteststemmen op de campussen in Den Haag en Leiden die ondanks deze cultuur van stilte blijven groeien, worden we geconfronteerd met moeilijke vragen. Is dit ons bolwerk van vrijheid? Wat is er gebeurd met het innemen van een standpunt ondanks weerstand en tegenspoed? Waarom moet het gesprek worden geregeerd door angst en terughoudendheid? Hoewel we de indrukwekkende veerkracht van sommige groepen om hun stem te laten ho-

ren toejuichen, zouden deze niet zo veerkrachtig hoeven te zijn. De verdeeldheid in onze gemeenschap is groot, terwijl we het diep van binnen met elkaar eens zijn: de staat van de universiteit zoals deze nu is, is onhoudbaar. Samen kunnen we pleiten voor een universiteit als essentieel onderdeel van de samenleving. Een universiteit waar onderwijs en onderzoek hand in hand gaan in de strijd tegen structurele ongelijkheden. Samen kunnen we een universiteit creëren waar elk lid van onze gemeenschap gelijke kansen heeft en waar we vechten voor klimaatrechtvaardigheid en tegen racisme, xenofobie en validisme.

Het is een druppel op de gloeiende plaat, maar we kunnen beginnen in de verschillende democratisch verkozen raden die studenten en medewerkers van onze universiteit vertegenwoordigen. Daarom hebben de studentenpartijen DSP-The Hague (DSP) en de nieuwe partij Students' Collective (SC) besloten hun krachten te bundelen om hier samen aan te werken en de aankomende universitaire verkiezingen met gezamenlijke lijsten in te gaan. Waarom nu? Omdat het pad dat we nu bewandelen onhoudbaar is. Wanneer een regering of maatschappij het nastreven van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek bedreigt, moeten we stelling nemen. Wanneer de kennis van onze gemeenschappen en wetenschappelijke onderzoekers wordt onderdrukt omdat deze niet past in de politieke voorkeuren van regeringen, moeten we actie ondernemen. Door onszelf als universiteit buiten deze gesprekken te sluiten vanwege een illusie van neutraliteit, ontnemen we onszelf elke mogelijkheid tot maatschappelijke impact.

Angst voor politieke onvrede, media-aandacht en moeilijke gesprekken hebben onze universiteit te lang geregeerd. Ondertussen wordt tegen studenten gezegd: wees nieuwsgierig, moedig en vooruitdenkend, maar ook: trek de gevestigde orde niet in twijfel. Het is onze plaats om de tuin te zijn, niet de tuinier zeg je, maar het is onze tuin die de maatschappij voedt. Het is niet een privilege, maar onze plicht om op verantwoorde wijze de kennis te cultiveren die we delen met de wereld.

En net zoals deze gedeelde kennis invloed heeft, spreekt ons zwijgen boekdelen. Verantwoord onderwijs en onderzoek betekent het erkennen dat het onmogelijk is om neutraal of objectief te zijn. Het betekent het erkennen dat we opereren in een omgeving die inherent politiek is en dat we ons bewust moeten zijn van de invloed die onze keuzes hebben. Doen alsof dat niet zo is, dient wetenschap noch maatschappij. We leren over de geschiedenis in onze colleges: wacht niet met handelen totdat we die geschiedenis zelf worden. Dus wij zeggen: 'Practice what you teach.'

We kunnen de tijd niet vooruit zijn als we altijd een achterstand aan het wegwerken zijn. Het is nu tijd voor actie. Daarom roepen we alle studenten en medewerkers op om samen met ons onze stem, onze universiteit en onze plaats in de samenleving terug te nemen.

Max Adams (voorzitter van DSP-The Hague) en **Ebrar Kaya** (universiteitsraadlid namens Students' Collective)

Er valt altijd wel iemand flauw

Bijna nergens wordt het spanningsveld tussen de medische wetenschap en menselijk lijden beter zichtbaar dan in het Anatomisch Museum. Zaterdag is de collectie één dag toegankelijk voor publiek.

DOOR SJORS SCHAAP
FOTO TACO VAN DER EB

Het voelt bijna pervers. Je vergapen aan de belichaming van ongekend verdriet. Het kromgetrokken skelet behoorde tot iemand die leed aan de ziekte van Bechterew. In de na waanzin afgebrokkelde schedel bevond zich ooit in het brein van een persoon met syfilis. Bij het bekijken van de foetussen en neonatale preparaten (al dan niet met 'anomalieën') besef je hoe traumatisch afgebroken zwangerschappen kunnen zijn.

In het Anatomisch Museum is het spanningsveld tussen de medische wetenschap en menselijk lijden bijna tastbaar. Alsof je iets ziet wat niet voor jouw ogen bestemd is. En normaliter is het dat ook niet. Tenzij je medicus bent, student geneeskunde, of als groep scholieren (Natuur & Gezondheid) op excursie gaat. Alleen zij komen (op afspraak, in groepen en onder begeleiding) het museum binnen. Maar ieder jaar zijn er twee uitzonderingen: de open dagen. Aanststaande zaterdag, 30 maart, is zo'n dag – tussen 12:00 en 16:00 kan iedereen de bijzondere collectie komen bekijken. Zo wekt het museum voor de buitenstaander de indruk van

een gesloten bastion ter bescherming van gevoelig materiaal. Er mogen geen foto's worden gemaakt. En de casus Badu Bonsu II, het hoofd van een Afrikaanse koning die in 2009 na interventie van Arthur Japin en prinses Beatrix aan Ghana geretourneerd werd, voegt daar nog een zweem van mysterie aan toe. De beheerder van het museum, Bas Wielaard, nuanceert deze indruk. De reden van zo weinig openheid is simpel, zegt hij. 'In 2005, met de verhuizing vanuit een paviljoen aan de Wassenaarseweg (waar de collectie op afspraak nog door publiek te bezoeken viel, *red.*) is besloten geen dagelijks geopende tentoonstelling in de richtingen. Het LUMC is tenslotte geen museale onderneming, maar een universitaire medisch centrum. Daarom dient de collectie nu hoofdzakelijk het medisch onderwijs.' Op de begane grond staan vijf vitrines vol met soms eeuwenoude preparaten. Hier loopt de bezoeker in vijf fases door de (ab)normale levensloop van de mens: foetussen en zuigelingen, jonge kinderen, adolescenten, volwassenen om ten slotte te belanden in de herfst van het leven. In een vitrine aan de wand staan gezonde voorbeelden.

De oudste collectie van Nederland

De Leidse collectie is bijzonder waardevol geweest binnen de medische wetenschap. Het is de oudste verzameling van Nederland: de universiteit was nog maar 19 jaar oud toen er de eerste dissectie in een nieuw anatomisch theater plaatsvond. Dat was, voor vroegmoderne begrippen, al snel nadat de Brusselaar Vesalius (1514-1564) in Padua de anatomie revolutioneerde door menselijk materiaal te ontleiden. Daarvóór werd, in navolging van Galenus (129-199), nog aangenomen dat de menselijke anatomie niet noemenswaardig verschilde van bepaalde dieren. In een academisch artikel uit 2017 wordt beschreven hoe de Leidse collectie vrijwel tegelijk met het openen van het theater ontstond door materiaal van professoren, toevoegingen vanuit private acquisities en de aanschaf van institutionele verzamelingen. Vader (1742-1814) en zoon Sandifort (1779-1848) werden zelfs wereldberoemd met hun geïllustreerde catalogi van de verzameling – en leverden daarmee een belangrijke vooruitgang in de beschikbaarheid van medische kennis. Hoewel een explosie van 18,5 ton buskruit in het centrum van Leiden de collectie in 1807 decimeerde, bevat de anatomische collectie van het LUMC inmiddels meer dan 13.000 unieke exemplaren.

De rest van de stukken betreffen probleemgevallen: embryo's in doodsstrijd, waterhoofdschedels en broze botten. In de zogenoemde 'Albinuskast', vernoemd naar anatomieprofessor Bernard Siegfried Albinus (1697-1770), staan Oost-Afrikaanse en Aziatische foetussen op sterk water die naar traditie zijn uitgedost. Bij de Afrikaanse betekent dit heup- en halsbanden, een enkeling heeft een rammelaar in de hand. 'Zo werden deze specimen toen al op een respectvolle manier gedecoreerd door de inheemse bevolking en zo worden ze dus ook geconserveerd', aldus Wielaard.

Worden mensen weleens onpasselijk bij de tentoonstelling? 'Ieder jaar is er wel iemand bij de open dagen die flauwvalt.'

Maar het kan ook anders, vervolgt de conservator. 'Er kwam eens een jong gezinnetje bij de embryo's te kijken zodat ze konden zien in welke groeifase de zwangerschap van moeder was afgebroken. Dan zie je: als de ouders het niet te groot maken, dan heeft het kind er ook geen enkel probleem mee.'

Gelukkig is er ook luchtiger materiaal, zoals tatoeages – van een pelgrimage naar Jeruzalem uit 1763 tot een knulige cowboy. Uit andere stukken spreekt dan weer de wetenschappelijke waarde van de collectie, bijvoorbeeld een paar longen, of beter gezegd: luchtpijp, bloedvaten en bronchiën. Wielaard: 'Door vloeibare kunststof in te brengen via de drie toevoeren van het orgaan en na harding het menselijk weefsel vervolgens te doen ontbinden, ontstaat een glashelder beeld van de interactie tussen lucht en bloed.' Zeker vóór het bestaan van MRI-scans was dit een bijzonder efficiënte manier om studenten geneeskunde kennis bij te brengen.

Dat geldt ook voor het ongezonde hart dat naast de longen staat; een veel te grote slagader obstrueert overduidelijk de bloedsomloop. Op die manier droeg, en draagt, het tonen van soms verbijsteringwekkend materiaal juist bij aan het terugdringen van spectaculaire ziektebeelden. Het is eigenlijk zonde dat het Anatomisch Museum maar twee dagen per jaar toegankelijk is. Niet alleen omdat het zonder meer één van de meest waardevolle anatomische collecties van ons land huisvest. Maar ook voor de lessen die ook niet-medici kunnen leren van alle manieren waarop onze gezondheid mis kan lopen. Bij het zien van alle foetussen die een weinig succesvolle afslag hebben genomen besef je: het is eigenlijk een wonder dat het zo vaak goed gaat.

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 6 leerlingen. Taal en rekenen. **Voortgezet onderwijs:** *Natuur- en scheikunde 3 vmbo tL. *Nederlands, economie 3 mavo. *Economie, 4 havo. *Natuur- en scheikunde, 2 mavo. *Wiskunde B, 3 en 4 vwo. **Leiden-Zuid**, *4 leerlingen basisonderwijs, groep 4, 5 en 6. Woordenschat, lezen. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekkooen@owwleiden.nl.

Cursussen Beeldhouwen en Boetseren in Leiden. Zie het actuele aanbod op www.jeroenspijker.nl/ Sculpture and modeling courses in Leiden. **Studenten krijgen 50 euro korting.** See www.jeroenspijker.nl/ for the current offer.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftiendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745. info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter [@weekbladmare](https://twitter.com/weekbladmare)
Mastodon [@weekbladmare@mastodon.online](https://www.mastodon.online/@weekbladmare)
Bluesky [@mareonline.nl](https://bsky.app/profile/mareonline.nl)
Instagram [@weekbladmare](https://www.instagram.com/weekbladmare)
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Marcjiëlle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Elena van der Kloek (stagiair)
Pol Koopman (stagiair)
Sjors Schaap (stagiair)

Medewerkers: Romy van den Akker | Emiel Beinema | Lente van den Berg | Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Omar Ghaly | Olaf Leeuwis | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan
Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet b.v.
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 - 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emar | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

CULTUUR

Als cabaretier heb je het veel makkelijker

‘Als biseksueel heb ik een homeopathisch verdund gevoel van niet geaccepteerd worden’

De overheid staat niet meer in dienst van de mensen die haar het hardst nodig hebben, stelt cabaretier en politicoloog Teun van den Elzen in zijn debuutshow. ‘Als je bij een minderheid hoort, merk je snel hoe de macht werkt.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Cabaretier en politicoloog Teun van den Elzen (30) weet nog precies waar hij als achtjarig jongetje was toen LPF-politicus Pim Fortuyn werd neergeschoten. ‘We zaten met het gezin in de auto op weg naar de verjaardag van tante Nella in Heesch toen we het op de radio hoorden’, vertelt hij. ‘Ik ben opgegroeid in het Brabantse dorpje Zeeland, naast Uden. In Brabant zijn ze niet heel links, maar ik voelde wel dat Fortuyn niet de beste was voor Nederland. Maar dat hij werd vermoord, was natuurlijk verwarrend en verschrikkelijk.’ Het is de eerste politieke herinnering van de cabaretier. ‘Toen besepte ik dat politici mensen zijn die voor een groot deel de regels bepalen en welke kant we met zijn allen opgaan. Vanaf dat moment was ik geboeid door de politiek.’ Volgende week donderdag en vrijdag treedt hij op in Haags Theater PePijn met zijn goed ontvangen debuutshow *Meer kan ik er niet over zeggen*. Daarin stelt hij zichzelf, en het publiek, de vraag hoe macht en geld in Nederland beter kunnen worden verdeeld. Van den Elzen is tevens columnist van radio-programma *Spijkers met koppen* en schrijft mee aan tv-programma *Dit was het nieuws*. ‘Als middelbare scholier werd ik een politieke nerd’, vervolgt hij. ‘Ik keek acht uur lang naar de Algemene Politieke Beschoofingen en was er als de kippen bij toen we met school naar de Tweede Kamer gingen voor een rondleiding door (oud-PvdD-politicus, red.) Marianne Thieme. In de derde klas werd ik bevriend met een jongen uit een socialistisch gezin. Daar had ik heel leuke discussies mee, want ik was meer een vrijzinnig liberaal. Maar we waren het er wel over eens dat het kabinet-Rutte I, met gedoogsteun van de pvv, een ramp was voor het land.’

De keus voor politicologie, een bachelor aan de Radboud Universiteit en een master aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, was snel gemaakt. ‘Maar ik wilde ook toen al liever cabaretier worden dan politiek verslaggever of Kamerlid. Dat laatste lijkt me trouwens nog steeds een heel vette baan: dat je iets kan betekenen voor anderen en mag nadenken over de richting van het land. Maar dat kan als cabaretier ook, en dan heb je het een stuk makkelijker: op het podium praten mensen niet terug en je hoeft niet consequent te zijn. En: ik kan er met een afstand naar kijken zonder mee te hoeven draaien in het hele circus.’ Op 24-jarige leeftijd trad hij voor het eerst op, in december 2017. ‘Toen ben ik gaan stand-uppen in de kleinste kroegen van Nederland op de meest obscure plekken. Bijvoorbeeld in café Brave Hendrik in het Gelderse Zetten. Dan mocht je acht minuten spelen, en als je opviel mocht je nog eens terugkomen.’ Twee jaar later won hij het Groninger cabaretfestival 2019. Hoe kon dat zo snel gaan? ‘Ik zie dat niet als een verdienste. Ik heb er nooit op getraind om grappig te zijn en heb niets traumatisch meegemaakt waarbij je grappen als coping kan gebruiken. Het zit hem denk ik in hoe ik de dingen vertel, mijn timing. Een combinatie van toeval, aanleg en hoe mijn brein werkt.’ Zijn fascinatie voor politiek heeft hij verwerkt in *Meer kan ik er niet over zeggen*. ‘Het startpunt van de voorstelling is de vraag hoe Nederland eruit zou zien als de mensen in de zaal en ik het voor het zeggen hadden. Het publiek is dus een essentieel onderdeel van de show, maar ik vertel wel mijn eigen verhaal.’

In een snel veranderd politiek landschap is dat echter niet altijd even makkelijk, erkent hij. ‘Ik ben als maker nog niet zo ver dat ik elke actuele ontwikkeling kan verpakken in materiaal van een solide vier minuten voor de show van die avond. Dat doe ik dus hooguit met een onliner. In mijn voorstelling ben ik op zoek gegaan naar de grote lijnen, anders blijf je maar herschrijven. Mijn columns gebruik ik voor de dagelijkse actualiteit.’ De onnavolgbare keuzes die in Den Haag en op lokaal niveau worden gemaakt vormen de rode draad van de show. ‘Daaruit blijkt dat de overheid niet meer in dienst staat van de burgers, maar dat de regels belangrijker zijn geworden dan de mensen die die regels moeten naleven. Neem de Belastingdienst. Een hooggeleide burger als ik snapt niet meer hoe de belastingangifte werkt. Toen ik eens belde naar de Belastingtelefoon met een vraag, wisten ze zelf het antwoord niet. Dat is heel ernstig. De overheid staat niet meer in dienst van de mensen die haar het hardst nodig hebben.’ Om het publiek tussen alle politieke problemen door ‘adem te kunnen laten halen’, verweeft hij ook seks en seksualiteit in zijn voorstelling. ‘Het transgenderdebat gaat bijvoorbeeld zowel over seksualiteit als politiek. Ik vind het gevaarlijk dat er politici zijn die zelf nooit in die benarde positie zullen komen als waar transgenders zich in bevinden, maar er in hun beleid wel voor pleiten om het voor die groep moeilijker te maken. Als je bij een minderheid hoort, of arm bent, dan heb je heel snel in de gaten hoe politiek en machtsstructuren werken.’ Van den Elzen is zelf biseksueel. ‘Transgenders staan vol in de wind, daarna komen de homo’s, lesbiennes en biseksuelen en daarna de vrouwen. Als biseksueel heb ik een homeopathisch verdund gevoel van niet geaccepteerd worden. Ik wil graag voor die groepen in de bres springen.’

Teun van den Elzen, *Meer kan ik er niet over zeggen*. Theater PePijn, Den Haag. Donderdag 4 en vrijdag 5 april, 20.30 uur. Vanaf €16,50

‘De grappigste persoon uit mijn leven’ leeft voort in deze voorstelling

De in september overleden regisseuse en actrice Wimie Wilhelms (*Baantjer*, *Undercover*) regisseerde de voorstelling *Meer kan ik er niet over zeggen* van Teun van den Elzen. ‘Haar overlijden is in alle opzichten een groot gemis’, aldus de cabaretier. ‘Ik heb zeer nauw met haar samengewerkt en ik heb een grote foto van haar in mijn werkkamer hangen. Ik vond haar de grappigste persoon in mijn leven.’ Zij wist hoe ze hem vertrouwen moest geven. ‘Een bepaalde try out ging tien keer ruk. Ik had het opgenomen en stuurde het naderhand naar Wimie op. ‘Hartstikke goed en hartstikke vlot’, reageerde ze. Ik weet zeker dat ze dat niet vond, maar ze wilde me vertrouwen geven omdat ze wist dat ik dat toen nodig had. ‘Maar ze gaf ook veel feedback. Ze was pragmatisch en tegelijkertijd heel artistiek. En ze was bovendien heel belezen: ze las drie kranten en wist alles.’ Wimie Wilhelms leeft niet alleen voort in deze voorstelling, zegt Van den Elzen, maar ook in hemzelf. ‘Ik denk vaak: deze grap had Wimie nooit gepikt, dus die moet eruit.’

‘Ik heb al duizenden schermen vervangen en ken elk schroefje’

DOOR LORENZO GERRITSEN
FOTO MARC DE HAAN

Hoe is je bedrijf RoRepair ontstaan?

‘Het begon allemaal in 2016 met mijn eigen telefoon. Het glas van mijn camera was stuk. Ik was bang dat als ik hem opstuurde voor reparatie, hij helemaal gewist werd. Ook was ik dan mijn telefoon een paar weken kwijt. Ik dacht: dat kan ik zelf ook! Ik heb de onderdelen besteld en begon met prutsen. Ik vond het leuk om te doen.

‘Toen ging ik ook de telefoons van huisgenoten repareren. Ik woonde in een studentenhuus met twintig huisgenoten, voornamelijk van Augustinus. Op den duur wist iedereen ervan. Via via kwamen er allemaal studenten langs om hun scherm of batterij te laten ver-

vangen. Dat ging zo goed dat ik een bedrijfje ben begonnen. Naast telefoons ging ik ook laptops maken. Mijn hobby liep een beetje uit de hand.’

Was het geen enge stap om je in te schrijven bij Kamer van Koophandel?

‘Dat viel best mee. Ik ging naar Den Haag om vijftig euro te betalen voor het handelsregister. Ik zat er maar een kwartiertje en met het KvK-uittreksel kon ik mezelf inschrijven bij leveranciers. De keuze uit onderdelen is dan groter en makkelijker.

‘In het begin had ik weinig klanten. Aan het eind van de maand hield ik er

misschien honderd euro aan over. Dat streep je uiteindelijk weg, want je steekt er veel tijd in. Soms hou ik er achthonderd euro aan over, maar het kan ook tegenzitten. Bij het vervangen van een batterij had ik per ongeluk het schermkabeltje gesloopt. Dan moet je dat natuurlijk uit eigen zak betalen. Het kan gebeuren dat je dan in het rood komt te staan.’

Hoe combineer je het met je studie?

‘Het is niet hartstikke druk. Ik denk dat er per week vijf mensen langskomen. Als ik tentamens heb, zeg ik dat ik geen tijd heb. Maar de meeste opdrachten, zoals schermen en batterijen vervangen, kosten niet zoveel tijd. Ik heb al duizenden schermen vervangen. Ondertussen doe ik het met de radio aan, want ik weet precies waar elk schroefje zit. ‘Van sterrenkunde wil ik later mijn werk maken. Ik denk niet na over het aannemen van werknemers. Ik heb ook geen zin in de stress van een pandje huren. Vanuit huis werken scheelt heel erg in de kosten. Mijn vaste lasten zijn erg laag, ik betaal alleen voor mijn website.’

Richt je je voornamelijk op studenten?

‘Ik gok dat ze 95 procent van mijn klanten vormen. Studenten vinden het belangrijk dat hun telefoon werkt. De eerste paar jaar dat ik begon, werkte ik ook vanuit mijn studentenhuus. Een cordialgenoot komt daar snel terecht, maar een man van 55 niet.

‘Oudere klanten belden mij soms op dat ze geen winkel konden vinden. Toen zei ik dat ze moesten aanbellen bij een studentenflat. Op de begane grond ontving ik ze dan en dan liep ik met ze mee naar boven. Ze keken hun ogen uit. Zodra we op mijn kamer zaten, probeerde ik ze gerust te stellen door hun laptop meteen open te schroeven en het probleem aan te wijzen. Dan dachten ze: ‘Oke, deze jongen weet wel wat hij doet.’”

COLUMN | OMAR GHALY

Als de wereld maar weet dat jij aan de goede kant staat

Vrijdag begaf ik mij rond twee uur 's middags, keuvelend met een vriendin, naar het Lipsius. We werden daar opgewacht door een kleine groep, niet meer dan vijftig zielen, die demonstreerde tegen het voortdurende onrecht in Gaza. Nu is het niet de eerste keer dat het Lipsius het toneel is van demonstraties. Recent nog werd de faculteit Geeswetenschappen bezet door klimaatactivisten die dezelfde dag nog door de ME eruit gebojnd werden.

Ik constateerde bij mijzelf iets bijzonders. Ik ben er hartelijk voorstander van, om het even welke progressieve zaak. Ik lees netjes de Volkskrant en de Groene Amsterdammer, stem al heel mijn leven Partij van de Arbeid en GroenLinks en ben over het algemeen een vriend van alle onderdrukten en vertrapten. Toch is er iets in

mij dat een grote weerstand voelt zodra ik mijn demonstrerende medestudent zie.

Ik besprak het met een aantal vrienden, in de regel genomen ook niet reactionaire types, en kwam tot de slotsom dat ik niet alleen sta in mijn aversie tegen boeh en bah roepen voor het Lipsius. Over de redenen hierachter heb ik een aantal hypothesen geformuleerd.

Mijn eerste en meest oppervlakkige bezwaar is op esthetische gronden. Ik weet niet hoe het komt maar demonstraties in Nederland blinken uit in koddige knulligheid. Als Nederlanders niet levensgevaarlijke capriolen met trekkers uithalen, ziet een protest er al snel stumperig uit.

Om nog maar te zwijgen over de leuzen die worden gescandeerd. Allereerst schijnt het onmogelijk te zijn om een slogan te formuleren in goed Nederlands. Graag zou ik leuzen horen zonder anglicismen en leenwoorden.

Weet men een verrassende slagzin te verzinnen, ik zou opspringen en me meteen aansluiten bij om het even welke demonstratie. Inhoudelijk laten de kreten ook al veel te wensen over. Dieptepunt van vorige week vrijdag: ‘1U, schande! Bloed

aan je handen!’ Het geroep wekt de belachelijke suggestie dat Hester Bijl eigenhandig het al-Shifa ziekenhuis heeft gebombardeerd met Annetje Ottow als copiloot. Zo maak je het wel erg makkelijk voor het college van bestuur om je protesten te negeren.

Dat brengt mij op een volgend pijnpunt. Waarom is de blik van studenten zo navelstaarderig gericht op het doen en laten van de eigen universiteit? Er wordt een genocide gepleegd in Gaza en de focus ligt op de banden die Leiden heeft met een tweetal Israëlische universiteiten voor een uitwisselingsprogramma dat toch al is opgeschort. Mij lijkt het veel acuter om te demonstreren voor een staakt-het-vuren of verbetering van de voedselhulp. Een stuk logischer zou het zijn om de trein naar Den Haag te nemen en dat bij de ambassade van Israël of het ministerie van Buitenlandse Zaken te doen. Ik kan mij niet aan het gevoel onttrekken dat de wereldverbeteraars die met hun vlaggen staan te zwaaien voor het Lipsius daar vooral staan voor zichzelf. Tegen de achtergrond van een protest kun je performatief deugen, de wereld weet dat jij in ieder geval aan de goede kant staat. Fijn voor ze. De mensen in Gaza zijn er niet mee geholpen.

Omar Ghalay studeert Egyptologie

‘Wereldverbeteraars die voor het Lipsius met vlaggen zwaaien, staan daar vooral voor zichzelf’